

Llengua Nacional

Núm. 114

1r trimestre del 2021 – any XXXI 6 €

El Faristol Català

La llengua
ens
agermana

Innovació, disseny, modernitat, cultura, art, història i tradició en un faristol únic i exclusiu

És una obra realitzada per l'artista Pere Casanovas, un dels grans mestres de l'escultura contemporània del nostre país, reconegut com "l'escultor dels escultors" per la seva llarga trajectòria fent realitat les obres de grans artistes com Antoni Tàpies o Jaume Plensa.

Una combinació en harmonia de metalls nobles i moderns, com l'alumini, l'acer, el bronze i l'or de 18 quirats en el pom, que li confereixen la rigidesa i l'elegància necessària per a esdevenir el suport més preuat per a les teves joies bibliogràfiques.

Una edició limitada de 1.714 exemplars, numerats i signats pel propi autor i acompanyats d'una certificació notarial. El pom es podrà personalitzar amb l'escut dels següents territoris: Andorra, Catalunya, les Illes Balears o València.

Perquè la llengua ens agermana

Art innova

www.artinova.cat

info@artinova.cat

651 388 685

Reprement el repàs de l'actualitat

Després d'un número en què vam dedicar l'editorial a altres temes, reprenem el repàs de l'actualitat dels mesos que faltaven de l'any 2020 (en el pròxim número procurarem continuar a partir del gener de l'any present) pel que fa a fets d'interès lingüístic o, per extensió, literari i cultural.

Remuntant-nos al 18 d'agost de l'any passat, a la Universitat d'Estiu de Prada (Conflent) es va lliurar el premi Canigó a l'activista cultural barceloní Josep Espar i Ticó per la seva vastíssima trajectòria en defensa de la llengua i cultura catalanes. *La República* de data 20 del mateix mes informava que un mainatge del Rosselló de deu anys, Màxim Cayuela, alumne de La Bressola, canta cançons catalanes de Jordi Barre (Argelers, 1920 – Pontellà, 2011) i diu que «està orgullós de ser català».

El dia 10 de setembre s'escaigué el centenari del naixement de Miquel Arimany, escriptor i editor barceloní en llengua catalana. El 13 del mateix mes el diari manresà *Regió7* anunciava que la lingüista anoienca Carme Junyent acabava de publicar el llibre *El futur del català depèn de tu* i deia que l'autora havia publicat aquesta obra especialment per al 70% d'indiferents respecte a la nostra llengua, amb els quals hem de treballar de manera prioritària. A mitjan setembre, i malgrat la pandèmia, es va celebrar a Barcelona la 38^a Setmana del Llibre en Català, amb força èxit. També en aquestes dates, aprofitant que durant el 2020 s'esqueien el vuitantè aniversari del naixement i el desè del traspàs de Joan Solà, es reeditaven els seus llibres *Parlem-ne* i *Plantem cara*, reculls d'articles seus publicats en la premsa. El 16 igualment de setembre *El Punt Avui* comentava que feia quinze anys que existia el domini «.cat» a internet, important conquesta que encara es podria aprofitar més. Al cap de dos dies, se sabia que la publicació trimestral berguedana *L'Erol* havia estat distingida per l'Associació de Premsa Periòdica en Català (APPEC) com la millor revista del 2020. El 19 de setembre els juristes Joan Perarnau (Tarragona) i Lluís Matamala (Manresa) van ser guardonats pel foment del català als jutjats. El 21 del mateix mes l'escriptora osonenca Irene Solà (Malla, 1990) guanyava el premi de narrativa Maria Àngels Anglada.

El dia 8 d'octubre moria a l'Esquirol, a l'edat de setanta-vuit anys, el lexicòleg, corrector, traductor i poliglòt balsarenenc Josep Torras Rodergas, que havia treballat

molt a l'editorial Enciclopèdia Catalana. L'endemà aconseguien uns premis de literatura juvenil i infantil, respectivament, l'alcoià Silvestre Vilaplana i la valenciana Paula Ferrer. El dia 23 d'octubre moria, a l'edat de vuitanta-set anys, el lingüista tortosí Joan Salvador Beltran i Cavaller. El 26 del mateix mes el barceloní Guillem Clua obtenia el premi Nacional de Literatura Dramàtica per un text teatral en català. Al cap de quatre dies l'empresa manresana de telecomunicacions Fibracat rebia un reconeixement per la seva aposta pel català. I el 31 d'octubre un assaig del barceloní Àlex Matas guanyava un dels premis Octubre atorgats des del País Valencià.

El 3 de novembre l'escriptor Francesc Serés (Saidí, Baix Cinca, 1972) aconseguia el premi Proa de novel·la. L'endemà, Irene Vallejo (Saragossa, 1979) era guardonada amb el premi Nacional d'Assaig per una obra publicada alhora en català i en castellà. El 20 de novembre Meritxell Cucurella-Jordà (Pierola, 1973) i Lourdes Toledo (València, 1970) mereixien, respectivament, els premis Màrius Torres de poesia i Josep Vallverdú d'assaig de la ciutat de Lleida. Al cap de tres dies era el mallorquí Pere Suau qui guanyava el premi Marià Manent de poesia. I el 24 de novembre moria, a l'edat de noranta anys, l'actriu barcelonina Montserrat Carulla, una de les més estimades de l'escena i la televisió catalanes.

L'11 de desembre la premsa publicava: «La normalització del català en l'àmbit digital pren cos. El projecte Aina enllesteix el corpus lingüístic per a preparar la intel·ligència artificial que faran servir els assistents de veu.» I, en canvi, al cap de dos dies: «El català, a l'UCI. L'ús baixa fins a un 32% en el conjunt dels Països Catalans. Campanya de la Plataforma per la Llengua per la supervivència.» El 15 de desembre se celebrà la 70a Nit de Santa Llúcia premiant Víctor García Tur amb el Sant Jordi de novel·la i Miquel Desclot amb el Carles Riba de poesia. El 18 del mateix mes moria Òscar Ribas, l'home que va portar el català a l'ONU essent el primer cap del govern andorrà. El 21 de desembre es lliurà la Medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya al cantautor Lluís Llach (Girona, 1948) i a la pedagoga Teresa Codina (Barcelona, 1927). L'endemà un diari titulava: «Millora el coneixement del català entre la població adulta.» I el mateix dia la Institució de les Lletres Catalanes celebrava el norantè aniversari del nostre estimat consoci Albert Jané en un acte a l'Ateneu Barcelonès. ■

Llengua Nacional 114

Editorial

Reprement el repàs de l'actualitat 3

Militància

Les entitats que lluiten per la llengua catalana (VII). Rafel Castellanos 6

Sociolingüística

Dos reptes que Catalunya ha d'afrontar. Jordi Martí 8

Actituds lingüístiques i acció institucional. Bernat Joan 14

Estilística

A propòsit d'algunes perífrasis verbals. Carles Riera..... 19

Gramàtica

El gènere gramatical: un sistema opac i dubtosament arbitrari. David Valls 23

Lèxic

Violència masclista. El nom i la cosa. Eulàlia Lledó..... 29

El toc de queda. Josep Rúaix 32

Anar de gallufes. Andreu Salom..... 34

Una característica de la prosa de Carles Riba. Albert Jané..... 36

Divulgació

La llengua dels signes catalana (LSC), llengua pròpia. Josep Quer 39

L'Associació

Un nou «Parlem-ne!» virtual..... 43

Blanca Serra guanya el Premi Pompeu Fabra a la Fidelitat Lingüística..... 44

La ILC homenatja Albert Jané 45

Ressenya

La meua llengua, la meua vida. Joan-Carles Martí 46

Uns béns compatibles: l'epistolari de Marià Manent i Marià Villangómez (1954-1987). Fina Anglès 47

«Escriure en català és una afirmació de supervivència, són ganes d'existir privadament i col·lectivament.»

Montserrat Roig

Llengua Nacional

PUBLICACIÓ I ADMINISTRACIÓ
 Associació Llengua Nacional
 Registre d'Associacions núm. 12.842
 Dipòsit Legal: B-35574-91
 ISSN: 1695-1697

ADREÇA POSTAL
 C. de Sant Pere més Alt, 25
 08003 BARCELONA
 ✉ info@languanacional.cat
 🌐 www.languanacional.cat
 🐦 @LlenguaNacional
 📘 Associació Llengua Nacional

DIRECCIÓ
 Abel Carretero Ernesto

SOTSDIRECCIÓ
 Agnès Toda i Bonet

EDICIÓ
 Joan Pau Batlle
 revista@languanacional.cat

DISSENY I MAQUETACIÓ
 Maria Vilarnau

IMPRESSIÓ
 Impremta Barnola, SL - Gissosona

JUNTA DE GOVERN DE L'ASSOCIACIÓ
 PRESIDENT: Abel Carretero
 VICEPRESIDENTA: Màriam Serrà
 SECRETARI: Marc Sangles
 TRESORERA: M. Rosa Bayà
 VOCALS: Jaume Casassas, Albert Jané,
 Guillem Onyós, Sergio Sanchez i
 Agnès Toda i Bonet

CONSELL ASSESSOR
 Jaume Casassas, Albert Jané, Bernat
 Joan, Joan-Carles Martí, Carles Riera,
 Josep Rúaix i Marc Sangles

PORTADA
 Mapa etimològic del mot que designa
 una persona de sexe femení al con-
 tinent europeu, d'en Lluís González

“Canviar de resposta és evolució, canviar de pregunta és revolució”

Jorge Wagensberg

Trobaràs tot això i molt més a VIA Empresa, el mitjà econòmic i empresarial de referència en català. Els reptes de la nova economia i l'anàlisi diària de l'actualitat.

www.viaempresa.cat

Visita el web, subscriu-te al newsletter diari
i segueix les nostres xarxes per estar ben informat.

Les entitats que lluiten per la llengua catalana (VII)

Rafel Castellanos i Llorenç
Membre del Secretariat de la FOLC

Les entitats que presentem són la CAL, l'Institut d'Estudis Eivissencs i l'APLEC.

La **Coordinadora d'Associacions per la Llengua Catalana (CAL)** és una entitat fundada el 1996 i que treballa per l'assoliment de la plena normalització lingüística, nacional i cultural dels Països Catalans.

Els seus objectius són, dit molt breument: garantir un futur digne per al català, posar fi a la menysvaloració de la cultura catalana i reclamar el reconeixement de la unitat i l'oficialitat de la llengua catalana en tot el seu territori.

La CAL està organitzada territorialment en nuclis locals. Hi ha dos nivells d'implicació: els nuclis de ple dret i els nuclis col·laboradors. Aplega tant associacions com persones a títol individual. Actualment hi ha una trentena de nuclis constituïts.

La seva activitat més coneguda, inspirada en la Korrika basca, és el **Correllengua**, que consisteix en la celebració d'accions de caràcter lúdic, festiu, pedagògic i reivindicatiu en diversos pobles, barris o ciutats que comparteixen el «Pas de la flama» per Sant Joan i la lectura del manifest, que cada any es dedica a una figura de prestigi que s'hagi significat pel seu posicionament en defensa de la llengua i la cultura.

Junts, que organitza espais de trobada i comunicació en català setmanals formats per persones adultes que volen parlar en català i persones voluntàries formades

per la CAL, les quals condueixen les converses que potencien el coneixement i estima del país, des de l'entorn més proper.

Una altra activitat són els **Premis Joan Coromines**, destinats anualment a persones i col·lectius que han destacat pel seu compromís en la normalització de la llengua, la cultura i la nació catalanes.

I una altra, l'**Empentallengua**, un projecte de dinamització lingüística i cultural que comprèn activitats que poden ser útils a les institucions, organitzacions i col·lectius que treballen per la llengua. Edita la revista **L'Escletxa**.

INSTITUT D'ESTUDIS EIVISSENC

Entitat fundada l'any 1949, que nasqué amb la finalitat de protegir el patrimoni natural i cultural de les Illes Pitiüses. Un dels pilars fonamentals de l'IEE és protegir i reivindicar la nostra llengua, el català, per tal que aquesta tingui el lloc que li pertoca en la vida diària dels ciutadans de les esmentades illes.

Duu a terme diverses activitats: **Grup de Coneixement del Medi**, per a donar a conèixer la nostra terra, per a apreciar-ne els valors, per a sentir-nos orgullosos d'aquesta illa i mostrar-la a nous vinguts, tant la bellesa natural com l'empremta humana que ha contribuït a configurar el paisatge. **Mencions Sant Jordi** pel reconeixement públic de la feina que han realitzat i realitzen persones i entitats a favor de la nostra llengua i cultura. **Curs Eivissenc de Cultura**, un dels esdeveniments culturals més importants que tenen lloc a les Pitiüses anualment

en el vessant de la cultura autòctona. **Nits de Sant Joan**, premi amb caràcter anual concedit la nit de Sant Joan Baptista a l'escola o institució docent d'Eivissa i Formentera que més s'hagi distingit amb algun treball d'equip sobre qualsevol tema de les Pitiüses; festa de caràcter itinerant per tots els pobles illencs. **Voluntariat lingüístic**, recurs per a persones interessades a parlar la llengua catalana. **Cursos de Català per a Joves Novinguts**, per tal de facilitar la integració lingüística. **Tallers del Grup de Teatre i Botiga de llibres** amb accés a llibres, revistes i àudios.

També s'ha de destacar la **biblioteca**, especialitzada en temes pitiüsos, oberta al públic cinc dies la setmana, que conté més de 5.000 volums i revistes especialitzades.

L'IEE publica les revistes **Eivissa** i **El Pitiús**.

L'APLEC, Associació per a l'ensenyament del català nascuda el 1983, és una entitat de la Catalunya del Nord d'ensenyants de català (de l'escola maternal a la universitat), d'estudiants, de pares i mares d'alumnes, que

donen suport a l'ensenyament del català i a l'ensenyament bilingüe, públic i privat, immersiu «paritari» o més complet (escoles Arrels, Bressola, Comte Guifré fins al seu tancament l'any 2013). L'APLEC és membre fundador de la **FLAREP** (*Fédération pour les langues régionales dans l'enseignement public*) amb els representants de les altres llengües de l'estat francès: alemany d'Alsàcia i Mosel·la, basc, bretó, cors, flamenc, occità, savoïard i criolls.

Una de les actuacions principals de l'APLEC són les **intervencions de català a les escoles** de la Catalunya del Nord:

- Intervinents de català a les escoles (2017-2018):
 - unes 9.400 hores l'any entre els programes Albera i Vila de Perpinyà,
 - 31 ensenyants empleats,
 - 43 pobles de totes les comarques nordcatalanes,
 - 89 escoles, d'elles 25 a Perpinyà,
 - 7.250 mainatges han pogut aprendre català.

Tanmateix, l'anomenada reforma Blanquer, liderada pel ministre d'Educació Jean-Michel Blanquer, ha rebaixat el valor de les llengües autòctones en els barems de puntuació de l'ensenyament secundari i les ha fetes competir amb altres idiomes com a segona llengua de l'ensenyament després del francès. Tot plegat ha fet que en alguns casos hi hagi hagut una davallada dràstica del nombre d'alumnes que, en algunes classes, ha arribat fins al 70%.

L'ensenyament del català comprèn l'ensenyament immersiu bilingüe, l'ensenyament secundari, l'ensenyament universitari i l'ensenyament per a adults.

L'APLEC participa, juntament amb altres entitats, en l'administració de l'**IFCT (Institut Franco-Català Transfronterer)**, entitat equivalent a una facultat, que forma part de la Universitat de Perpinyà i inclou el Departament de Català, el qual imparteix cursos, certificats i diplomes. La Llicenciatura d'Estudis Catalans (tres anys) és l'únic diploma d'Estat en el sistema universitari francès que imparteix una formació superior de la llengua catalana.

Cada diumenge es publiquen en el diari *L'Indépendant* de Perpinyà unes **cròniques en català** amb la participació de l'APLEC.

També edita la revista infantil en català **Mil Dimonis** (unes 288.000 pàgines cada any), coeditada amb occitans, bretons, bascos i corsos. La revista és disponible gratuïtament a iquosc.cat i actualment l'APLEC negocia un acord per tal que *Mil Dimonis* sigui un suplement habitual del rotatiu *L'Indépendant*.

Dos reptes que Catalunya ha d'afrontar

Jordi Martí i Monllau

En un article recent aparegut en un diari de Barcelona (el nom del qual ara no cal esmentar), en què es tractava el tema de la reunió que, per via telemàtica, havien celebrat diversos grups polítics (en la majoria de casos potser hauríem de dir, més aviat, prepolítics o fins i tot antipolítics), amb la presència estel·lar (*also starring*) d'un vicepresident de la mesa del Parlament, els seus redactors van trobar oportú de parlar d'«extrema dreta independentista» en el titular, i aclarir tot seguit, en el subtítol que l'acompanyava, que almenys un dels grups així (des)qualificats proposava en el seu programa «limitar la immigració i fer del català l'única llengua oficial», dues idees que, d'aquesta manera, passaven a aparèixer decididament lligades a l'extremisme ultra i, en conseqüència, criminalitzades a ulls dels ciutadans de bé.

Reconec que el titular i el subtítol no em van sorprendre, sobretot pel que fa a la referència a l'oficialitat única de la llengua catalana. En aquest punt és fàcilment constatable que ja fa temps que estan normalitzades, fins a esdevenir hegemòniques en el discurs polític i en la consciència —inconsciència?— col·lectiva del

país, les idees difoses per aquell grup —en aquest cas liberal i moderat, per descomptat— anomenat Ciudadanos - Partido de la Ciudadanía, que consideren inconcebible que a la llengua catalana li pugui correspondre, en el seu domini històric, el mateix estatut que al castellà se li reconeix al seu propi i que, per tant, els catalanoparlants, a Catalunya, puguin arribar a ser titulars dels mateixos drets lingüístics que, per contra, els són reconeguts als castellanoparlants a les Castelles (a totes elles i, de fet, més enllà). Efectivament, aquesta equiparació hauria esdevingut tan inimaginable per al gruix dels catalans que pensar-la, i encara més proposar-la, resultaria excèntric (des-centrat) i extremista. Tenim tan assimilat i naturalitzat que no som lingüísticament iguals que considerar-nos-hi ens xoca i esgarrija.

L'única novetat que aportaria aquell subtítol és que tal equiparació seria, a més, una proposta d'extrema dreta. El principi de territorialitat lingüística, adduït per autors com Philippe van Parijs, passaria a estar sota sospita. I la sociolingüística, com sempre, no hi tindria res a dir.

Tot aclarit, aleshores: proposar l'oficialitat única de la llengua catalana a Catalunya és d'extrema dreta (si la volen els ultradretans, bé serà una proposta ultradretana, no?). Per tant, l'independentisme, si vol ser homologable, hi haurà de renunciar. I, de fet, no sols l'independentisme, sinó tot el catalanisme, que, a més, si volgués ser conseqüent i restar lliure de tota culpa, hauria d'averkonyir-se de la seua història i, arribant a les darreres conseqüències, organitzar actes de desgreuge contra plaques, edicions commemoratives o monuments que li recordessin la seua història ultra, de la qual hauria d'abjurar.

Penso, per exemple, en els dedicats a les Bases de Manresa, assemblea que en el seu tercer punt (la seua tercera base) preveia que «la llengua catalana serà l'única que, amb caràcter oficial, podrà usar-se a Catalunya i en les relacions d'aquesta regió amb el poder central», o en els consagrats a les grans figures polítiques destacades del període republicà,

perquè l'Estatut de Núria, en la seua proposta inicial de 1931 (aprovada en sufragi per un 99% de catalans, amb un participació del 75% del cens, aleshores estrictament masculí, raó per la qual es van recollir, encara, més de 400.000 signatures de catalanes), prescrivia, en el seu article cinquè, que «la llengua catalana és l'oficial a Catalunya, llevat pel que fa a les relacions amb el Govern de la República» (no fos que tinguessin un vessament cerebral en veure un text ple de diacrítics).

Per sort, tal acte d'inhumanitat no va consumir-se, perquè, com tots sabem, aquell estatut, en retornar de Madrid, ens va venir bilingüe: el català no podia ser l'única llengua oficial a Catalunya, perquè la constitució republicana, en el seu article quart, establiria que *«el castellano es idioma oficial de la República. Todo español tiene el deber de saberlo y el derecho de usarlo, sin perjuicio de los derechos que las leyes del Estado reconozcan a las lenguas de las provincias o regiones. Salvo que se disponga en leyes especiales, a nadie se le podrá exigir el conocimiento ni el uso de ninguna lengua regional»*. Salvats per la progressista i gens ultradretana Segona República.

Anys més tard tindríem encara la sort que l'estatut de 2006, que ja va arribar bilingüe al Tribunal Constitucional, en sortís amb un bilingüisme reinterpretat segons el qual, a Catalunya, si bé hi hauria dues llengües cooficials calia entendre aquesta cooficialitat de la següent manera: una llengua seria l'oficial i obligatòria, el castellà, i l'altra cooficial i optativa, el català (la llengua abans coneguda com a pròpia de Catalunya i des d'aleshores tan pròpia com l'altra). *Bilingüismo bien entendido*.

(Arribats aquí no ens podem estar de fer un incís: en aquell mateix diari on va aparèixer l'article al qual ens referim, uns dies més tard en va sortir un altre, aquest d'opinió, no d'estricta informació com l'anterior, on es reiterava la idea que, si en aquest país nostre tenim dues llengües oficials, és perquè així, democràticament, ho havíem decidit. Doncs bé, tal com acabem de veure, això no va ser ben bé així l'any 1931, quan la població s'havia decantat per l'oficialitat única del català, mentre que, pel que fa als estatuts de 1979 i de 2006, em sembla recordar que l'única elecció possible era entre cooficialitat del

castellà i del català o oficialitat única del castellà, ja fixada en la Constitució de 1978. Ens costa d'entendre, per tant, aquella referència al «bilingüisme que ens vam donar entre tots»... Tanquem l'incís.)

Retornant a 1931: els prohoms de la comissió redactora de l'Estatut de Núria apareixerien als ulls de la societat catalana actual (més evolucionada, cal entendre) com a ultradretans: Rafael Campalans, Pere Coromines, Jaume Carner, Martí Esteve i Antoni Xirau... ultranejaven. Com també ho devien fer els votants que van abonar la proposta (redactada en un moment en què, a Catalunya, ja hi havia centenars de milers de persones de llengua inicial castellana).

Afortunadament els esdeveniments històrics ja els van posar tots plegats al seu lloc (en general, amb força contundència i amb paradoxals col·laboracions europees). Ara només caldria que els successors dels partits que aquells prohoms representaven fessin pública confessió de penediment i, així, es rehabilitessin. Tot sembla indicar que ja es troben en procés de fer-ho (i aquest

procés sí que és de debò). El triomf dels taxidermistes és absolut.

No s'acaba aquí la cosa, però. Encara ens resta la primera part del subtítol d'aquell article tan ben trobat, la que fa referència a la pretensió de «limitar la immigració», una pràctica pèssimament connotada i tanmateix general en tots els estats moderns (i ja abans), on la planificació econòmica i dels serveis públics té lògicament en compte la demografia i on pràctiques com l'expedició de visats o l'elaboració d'un dret migratori (que estableix condicions i, per tant, límits) són del tot regulars.

Sobre aquest punt, que al nostre país és bàsicament un tema tabú, ens limitarem, prudentment, a exposar unes xifres i a contextualitzar-les, perquè el lector en tregui les seues pròpies conclusions. Anem primer a les xifres.

El sud del Principat de Catalunya (allò que ara seria la comunitat autònoma de Catalunya, per dir-ho a la manera de Salvador Illa) tenia 1.966.382 habitants l'any 1900 (segons que ens informa l'Idescat). El dia primer gener d'enguany, per contra, i també segons l'Idescat, comptava amb una població resident de 7.727.029 persones, la qual cosa representaria

L'Estatut de Núria, en la seua proposta inicial de 1931, prescrivia, en el seu article cinquè, que «la llengua catalana és l'oficial a Catalunya, llevat pel que fa a les relacions amb el Govern de la República».

un increment, en xifres relatives, del 393% en 120 anys (360% en el cas del Països Catalans en el seu conjunt), un creixement bàsicament atribuïble a la immigració (molt escassament procedent d'altres punts dels Països Catalans), atesa la baixa taxa de fecunditat catalana, que no ha parat de minvar durant el darrer segle (per causes de diversa mena, entre elles algunes de caràcter socioeconòmic), i que actualment se situa en 1'26 fills de mitjana per dona d'entre 15 i 49 anys, una de les més baixes del planeta (i encara estimulada per la més alta fertilitat de les catalanes procedents de la immigració). I aquí caldria tenir en compte també que, de territori català, també n'ha emigrat gent durant el darrer segle, tant a l'exterior com a la resta dels estats espanyol i francès, unes emigracions que en algun moment del segle XX han arribat a ser remarcables (especialment pel que fa a les Illes, al País Valencià i a la Catalunya Nord).

Per tal d'il·lustrar la dimensió d'aquest creixement poblacional podem dir, centrant-nos només en la immigració més recent de proce-

dència estrangera, que aproximadament el 23% dels immigrants que arriba a l'Estat espanyol acaba residint a Catalunya (dit altrament: si bé la població catalana representa, a hores d'ara, poc més del 16% de la població estatal, i l'economia del país representa una mica més del 19% del PIB espanyol, el percentatge de població immigrada que aquest territori rep, sobre el total de l'arribada a l'estat, supera aproximadament en un 44% el pes de la primera i en un 21% el del segon). Si aixequem la lupa i ens fixem en el conjunt del Països Catalans (que suposen més del 30% de la població de l'estat i poc més del 31% del seu PIB) veiem que el percentatge de la població immigrada arribada a l'estat i que hi acabarà residint representaria aproximadament el 40% del total.

És molt? No ho sabem, dependrà del context, de les circumstàncies i de què és allò habitual en altres casos. Comparem, d'entrada, aquell creixement amb el registrat, durant el mateix període temps, en altres països del voltant, amb països que disposen de fronteres i que han tendit a regular els fluxos migratoris. Fixem-nos en el cas de França, per exemple: aquí, l'increment de població els darrers 120 anys ha estat d'una mica més del 60% (en proporció, sis vegades i mitja menor que el que s'ha produït en el cas català). Al Regne Unit l'increment hauria estat del

63% (entre sis i sis cops i mig menor al que proporcionalment s'ha produït en el nostre cas), a Itàlia del 87% (quatre vegades i mitja menys que a Catalunya) i a Portugal del 90% (quatre vegades menys). Si la comparació la féssim amb els Estats Units (un dels països tradicionalment receptors d'immigració, fins al punt que aquesta ha acabat sent un tret d'identitat nacional) trobaríem que el creixement de la població nord-americana hauria estat, en els darrers 120 anys, d'una mica més del 140% (és a dir, 2'8 vegades proporcionalment inferior al registrat a casa nostra). Finalment, si ens fixéssim en el creixement demogràfic de l'Estat espanyol en el seu conjunt, trobaríem que ha estat en aquest mateix període d'un 154%, més de dues vegades i mitja inferior al registrat a

la Catalunya del sud de l'Albera. Vist això, sembla que podem concloure que sí, que la immigració a Catalunya ha estat realment molta. De fet, se n'ha registrat tanta que s'ha arribat al punt que els catalans nascuts al país, fills d'almenys un dels pares també nascut al país, van acabar representant tan sols el 44% de la població total del país l'any 2018 (mentre

que els nascuts a Catalunya, amb tots dos pares també nascuts al país, se situarien en un minso però 29%, poc més d'una quarta part del total, un percentatge tanmateix lògic si tenim en compte que la població s'ha quadruplicat en poc més d'un segle)[1].

Vistes aquestes dades, podem demanar-nos ara per la significació sociopolítica d'un creixement com l'apuntat, que només es podrà valorar si tenim en compte el context en què es produeix, les circumstàncies que l'envolten. Contextualitzem-lo, doncs, i aleshores, valorem-lo des d'aquest punt de vista.

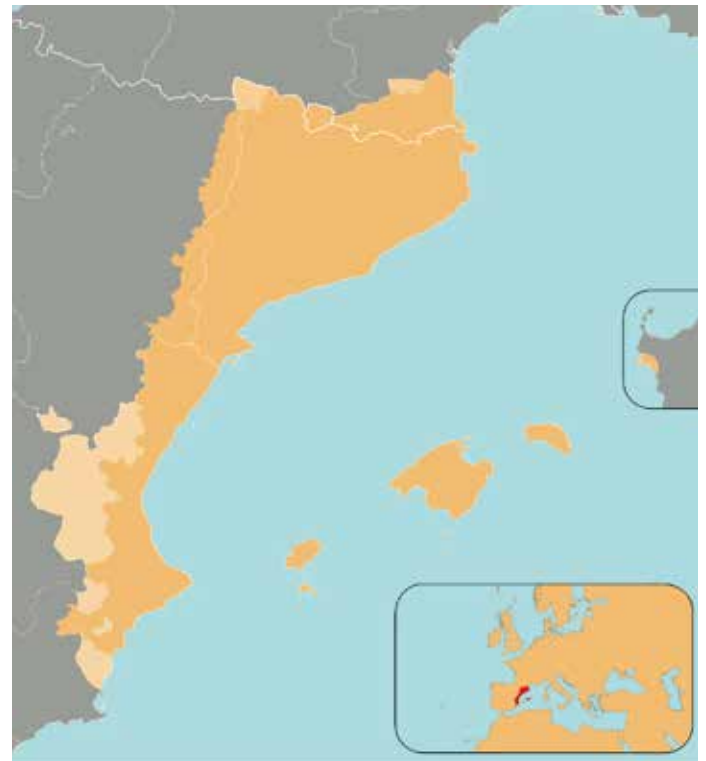
Aquest creixement es produeix en un país que constitueix una minoria nacional no desitjada per l'estat del qual forma part, una minoria assetjada culturalment que no disposa dels mitjans legals i materials necessaris per a intentar una política d'integració comunitària que faciliti la incorporació dels nouvinguts a la comunitat nacional receptora, una comunitat que, a més, quan ha avançat una mica en el desenvolupament d'aquests mecanismes, ha vist com les autoritats estatals immediatament actuaven per neutralitzar-los-els i sostreure'ls-els.

A més, el més gran episodi d'immigració viscut mai pel país (protagonitzat, de més a més, per població

Si ens fixem en el conjunt dels Països Catalans veiem que el percentatge de la població immigrada arribada a l'estat i que hi acabarà residint representaria aproximadament el 40% del total.

del grup culturalment hegemònic a l'estat i amb el qual aquest estat s'identifica) es va produir en els anys del franquisme (i en els sis immediatament posteriors), en el transcurs dels quals (que van enregistrar un increment de població en xifres absolutes de 3.068.356 persones o, cosa que és el mateix, un creixement demogràfic del 106% en relació amb la població de 1940) la minoria nacional catalana, que va començar perdent efectius que van haver de marxar a l'exili (incloent en aquesta diàspora els quadres intel·lectuals i polítics del país), i això encara després de la sagnia que havia representat la guerra de 1936-1939, va patir un intent de genocidi cultural (per fer servir l'expressió utilitzada en el seu moment per Josep Benet). En una situació com aquesta, una immigració massiva com la registrada era inevitable que tingués com a conseqüència la minorització de la població catalana (en sentit ple i no merament administratiu) en el seu propi territori, com efectivament ha passat, cosa que les dades demolingüístiques posen clarament de manifest. Així, segons l'Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població de 2018, aquell any el percentatge total de població catalanoparlant inicial més gran de 15 anys es limitava a un 31'5% del total dels residents, un percentatge que, traslladat a xifres absolutes, ens donaria una quantitat que s'acostaria a la de la població que caldria esperar que tingués el país si el seu creixement s'hagués limitat al creixement natural (naixements menys defuncions).

Per descomptat, en una situació de llibertat política la immigració rebuda hauria pogut integrar-se lingüístico-culturalment (fet i fet, a la Catalunya del sud de l'Albera, el nombre de catalanoparlants habituals supera el dels catalanoparlants inicials), i si bé la seua magnitud imponent hauria fet inevitable que transformés les característiques del país, no hauria compromès la seua continuïtat històrica, que a hores d'ara sembla ja improbable. No responsabilitzarem, per tant, d'això darrer, la immigració (tot i que un volum d'immigració de llengua inicial castellana com el rebut representaria per si sol, i en qualsevol context històric, un seriós repte, de desenllaç insegur). Caldrà responsabilitzar-ne la situació d'opressió que viu el país i la política estatal d'assimilació forçosa. En realitat, en un context de llibertat política, la immigració (preferiblement si hagués estat diversa i esglaonada) hauria pogut representar un reforçament del país i de la seua llengua. En la situació en què ens trobem, però, ens estariem enganyant a nosaltres mateixos si no volguéssim veure que l'arribada d'una immigració tan massiva com la registrada els darrers cent anys multiplica la capacitat assimiladora de l'estat (sobretot quan la major part d'aquesta immigració parla la llengua amb què l'estat s'identifica i per la qual malda

de substituir la catalana) i deixa els catalans gairebé indefensos (abocats a una resistència difícil d'exercir i de sostenir), engolits per una globalització que aquí és aliada de l'espanyolització (és a dir, de la castellanització, perquè «Espanya» és un significant buit, que Castella ha omplert de significat).

Deixem, però, que siguin els mateixos etnocides els qui ho expliquin. Així, fa poc llegia, en una entrevista que el *El Punt Avui* feia a Jordi Pujol, com aquest darrer recordava que, un cop, amb motiu de les discussions que es mantenien quan es mirava d'aprovar la «lleï Wert», algú, a Madrid, li va dir: «De tot això —llengua, cultura, memòria històrica—, d'aquí a quaranta anys ja no se'n recordarà ningú. Farem una política de contenció de les seves reivindicacions, vostès rebran molta immigració i el món anirà cap a una altra direcció.» Qui deia això era perfectament conscient de la dimensió política que té la demografia i, per tant, la immigració. I feia plans al respecte, plans realistes i tot sembla indicar que ben encaminats. Només cal que la inèrcia (que és el combustible de la història) faci la seua feina en un país on el timó estatal manté fermament el rumb orientat cap al buidatge de tot sentit nacional de Catalunya.

Efectivament, la demografia és política i, per tant, la immigració també ho és. I tot allò que té conseqüències necessita ser planificat en funció de les circumstàncies; és justament per això que existeix la política. Tinguem en compte que no prendre mesures sobre un fenomen no implica pas no fer-hi res, sinó fer allò contrari del que no es fa i, així, rebutjar la regulació

i la limitació, si s'escau, de la immigració si les circumstàncies ho aconsellessin, implicaria apostar per una immigració desregulada i il·limitada.

Ara, però, la situació és la que és, i és tan greu (sempre que considerem que els catalans tenim dret a existir com a nacionalitat diferenciada i projectada al futur, perquè si pensem que nosaltres, justament nosaltres, no tenim aquest dret, aleshores aquí no hi passa res), que, per posar un exemple il·lustratiu, quan es pensa què es pot fer per a garantir que els estudiants al·lòctons de l'àrea metropolitana (de les àrees metropolitanes) puguin interaccionar amb nois i noies catalanoparlants per així socialitzar-se en aquesta llengua i adquirir-ne competència oral col·loquial, el principal problema amb què aquesta voluntat topa és que els estudiants catalanoparlants són ja tan minoritaris en aquestes zones que, lluny de ser capaços d'induir a socialitzar-se en la seua llengua els nouvinguts, el que acaben fent més aviat és esdevenir ells castellanoparlants habituals, i així, en les parts més poblades del país, l'escola (una escola sotmesa a molta pressió i que el curs passat va rebre 30.079 alumnes sobrevinguts quan el curs ja havia començat, i això en un escenari de manca d'aules d'acollida, que a més el curs actual s'han reduït un

20'26% de mitjana respecte a l'anterior —un 28'30% a la ciutat de Barcelona)[2], en tant que espai de socialització, no sols no crea nous catalanoparlants, sinó que tendeix a destruir aquells que el país encara produeix. (I, tanmateix, les autoritats educatives, que ho saben, no diuen res i promouen, a parts iguals, l'(auto)engany i impossibles programes plurilingües i multiculturals que no aturen —i sovint ni tan sols ho pretenen, perquè ni s'ho plantegen— la substitució lingüística.) Generalitzant el problema aquí formulat: a les àrees metropolitanes del país l'ús de la llengua catalana ha esdevingut ja molt problemàtic.

I, mentrestant, l'escola catalana s'enfronta al setge polític i judicial.

Un altre exemple: fa un any una persona que treballa en serveis socials ens deia que el volum de persones immigrants que s'atenen en programes especials d'acollida a Catalunya (i que no són, ni de bon

tros, la majoria, perquè la majoria no ho necessiten) era tan gran que havia calgut contractar gent d'altres comunitats per a atendre'ls, perquè aquí no hi havia prou treballadors disponibles per a aquesta tasca. Desconeixem fins a quin punt aquest problema era generalitzat en tots els àmbits territorials del país, si es tracta d'una qüestió de manca de planificació (tot i que no hi ha planificació que valgui sense regulació i, per tant, limitació), i si un any més tard això continua, però permet fer-se una idea de la magnitud del fenomen i de com pot arribar a tensionar els serveis i els recursos públics d'un país com el nostre que, a més, no pot disposar, ni lliurement ni, en gran mesura, de cap manera, d'allò que produeix. No cal dir que, arribats a aquest punt, la llengua ni hi és ni és esperada.

En el fons, hi ha un problema de cohesió social, perquè, des de qualsevol punt de vista, una immigració tan elevada en un temps tan curt tendeix a fer molt difícil la integració, sobretot quan aquesta, en la mesura en què avança, ho fa a costa d'una nacionalitat preexistent en el territori, a la qual l'estat nega, per la força, el dret de continuar existint.

Però és que, a més, no es tracta solament d'una qüestió lingüístico-cultural (al cap i a la fi la llengua no és mai una qüestió estrictament lingüística). En el fons, hi ha un problema de cohesió social, perquè, des de qualsevol punt de vista, una immigració tan elevada en un temps tan curt tendeix a fer molt difícil la integració, sobretot quan aquesta, en la mesura en què avança, ho fa a costa d'una nacionalitat preexistent en el territori, a la qual l'estat nega, per la força, el dret de continuar existint.

Sobre una injustícia no es construeix cap comunitat.

Sense cohesió no hi ha comunitat, i sense comunitat es fa difícil de valorar un interès general, un bé comú. Sense cohesió, els valors tendeixen a ser individuals, i les relacions, d'estricta competència. Sense cohesió, hi guanya la desigualtat i hi perd la cooperació. Sense cohesió, la justícia és un mer concepte filosòfic o una convenció legal. Només en el marc d'una comunitat esdevé criteri imperatiu de comportament.

Aturem-nos. Aquestes són coses que ens vénen al cap en reflexionar sobre aquesta cosa tan d'«extrema dreta independentista» com és «limitar la immigració». No gosem dir res més al respecte, com tampoc no han gosat fer-ho els partits que s'han presentat a les eleccions (tot i que podrien haver-hi incidit indirectament, evitant de continuar apostant per determinats

sectors econòmics que tenen importants conseqüències demogràfiques, per projectes tan, diguem-ho així, precipitats com BCN World). No ho han fet perquè, segurament, no haurien sabut ni què dir ni podien imaginar res de diferent, perquè les coses han arribat massa lluny, perquè aquests partits han arribat a un nivell tan gran d'excel·lència en l'art de la dissimulació que potser han aconseguit enganyar-se a ells mateixos, perquè hi ha coses de les quals no es pot parlar i perquè, és clar, no volen aparèixer desqualificats sota segons quins titulars.

Sempre ens restarà, però, fer de la necessitat virtut, i afirmar que aquestes xifres constitueixen un «sistema català de reproducció», encara que amb una reproducció com aquesta, al final, de català en resti només el nom; o no donar importància a tot plegat i, assumint certes conseqüències que es veuen a venir com a irrellevants, fer veure que aquí no passa res, que continuem, i exclamar alguna cosa com ara aquella que llegia fa poc a Twitter i que, tot invertint els objectius, profetitzava: «Quan la catalanitat es deslligui del català i alhora en sigui la seva màxima protecció i garantia, quan la llengua no sigui el valor suprem de la catalanitat, la república catalana serà més a prop.» Com si una assimilació reeixida no tingués conseqüències polítiques. Si no en tingués, s'esforçarien tant a aconseguir-la?

Tot sembla indicar que allò que no podrem evitar és fer cara de lluços a la *photo finish*.¹

[1] Val a dir que és raonable pensar que si Catalunya hagués gaudit d'independència política el flux immigratori hauria estat menor, sobretot perquè el registrat durant el segle XX cal entendre'l en el marc d'una redistribució interna de la població espanyola a la qual una Catalunya independent hauria estat aliena (així, el fet de no haver-ho estat fa del cas català un de més pròpiament equiparable amb el de regions com el Piemont o la Llombardia que no pas amb el dels estats sobirans amb els quals l'hem comparat).

[2] Dades del Departament d'Educació

Foix de Sarrià
1886

PASTISSERIA
BOMBONERIA
CONFITERIA
GELATERIA

BOMBONERIA
Foix de Sarrià
125 ANYS

Foix de Sarrià

Major de Sarrià, 57
08017 Barcelona
Tel. 93 203 07 14 - 93 203 00 04

Pl. de Sarrià, 12-13
08017 Barcelona
Tel. 93 203 04 73 - Fax 93 280 65 56

www.foixdesarria.com

Actituds lingüístiques i acció institucional

Bernat Joan i Marí

A l'origen de les actituds lingüístiques

Sovent ens referim a les actituds lingüístiques com si es tractàs de quelcom individual. També tenim tendència a referir-nos-hi en termes ètico-morals, amb mesuradors com ara la culpa. «Si els nouvinguts no aprenen català és perquè els catalanoparlants no els el parlen», per exemple. Amb aquestes simplificacions deixam de banda dues qüestions importants: la primera, que les actituds lingüístiques es van forjant al llarg de la història i que tenen a veure amb la situació social de la llengua i no amb la voluntat específica de cadascun dels parlants (si bé, certament, només les pot canviar la suma de voluntats particulars dels parlants, bàsicament). La segona, que la majoria dels ciutadans no s'interroguen sobre per què segueixen un determinat patró lingüístic. Ho fan perquè ho fa la majoria, per acomodar-se al corrent principal, per fer allò que veuen, per no sortir de la norma, per no dissonar del que hom observa en societat. Per això, resulta molt més fàcil mantenir el català en àrees de gran densitat de catalanoparlants actius i és més difícil de fer-ho allà on el percentatge de catalanoparlants ha esdevingut reduït.

També cal tenir en compte els diversos àmbits, generalment amb proximitat diversa a l'individu, articulats com diversos tels de ceba. L'àmbit més pròxim en la forja d'actituds lingüístiques (i de qualsevol altre tipus) és el nucli familiar. Allò que els infants veuen fer als pares, als germans, etc. constitueix la base per a la seua pròpia actuació. De manera que un comportament catalanoactiu i autocentrat per part dels progenitors segurament provocarà el mateix tipus d'actitud en els infants, mentre que el canvi automàtic de llengua, la convergència a l'espanyol i tot plegat també es poden imitar amb molta facilitat.

Un segon tel de ceba el formen les relacions provocades per la professió o pels estudis. Els companys

de feina o d'escola, posem per cas, també contribueixen a afermar (o a qüestionar) les actituds lingüístiques. Aquí ja entra en joc un cert grau d'institucionalització (fora de la família): els centres educatius tenen projectes lingüístics, els departaments d'Educació fan política lingüística, com en fan les empreses o els departaments que regulen el funcionament d'aquest àmbit. Una política lingüística favorable a l'ús del català, a la disponibilitat lingüística o a fer del català el pal de paller del sistema educatiu redundarà en actituds lingüístiques positives, mentre que la fluïxera en qualsevol d'aquests aspectes provocarà un afebliment de les esmentades actituds.

Les actituds lingüístiques es van forjant al llarg de la història i tenen a veure amb la situació social de la llengua.

El següent tel de ceba vendria format per les institucions mateixes: els ajuntaments, els consells insulars, els governs autònoms, el govern de l'Estat constitueixen organismes que generen actituds lingüístiques,

a través de les polítiques en tema de llengua (no sempre concordants, sinó sovent fins i tot contradictòries) que van desplegant. Un ús normal del català dins l'àmbit institucional constitueix un mirall favorable per a les actituds lingüístiques desacomplexades, mentre que un ús vacil·lant de la llengua (o, pitjor encara, la difusió de mals exemples de pràctica lingüística) dificultarà les actituds positives envers l'ús de la llengua catalana.

Bilingüisme, multilingüisme i normalització de la llengua

A grans trets, que el bilingüisme constitueix la mort de la llengua mentre que el multilingüisme pot salvar-la constitueix una idea difosa entre els sociolingüistes (molt repetida, per exemple, per na Carme Junyent). Té molt de sentit. Que el bilingüisme unidireccional (l'únic que en la pràctica podem observar pertot arreu) constitueix la mort de la llengua subordinada constitueix un dels principis més acceptats dins la sociolingüística. En una situació

de bilingüisme típica, una llengua ocupa tots els àmbits i l'altra en té de restringits, de manera que és qüestió de temps que la que els té restringits esdevingui supèrflua i, al cap i a la fi, sigui abandonada pels seus parlants. La desaparició de les llengües té a veure, fonamentalment, amb la dimissió dels seus parlants. Una llengua no desapareix perquè no l'adoptin els qui no la saben, sinó perquè deixen de parlar-la els qui sí que la saben.

En un context bilingüe, moltes llengües han desaparegut arreu del món. N'hi ha que diuen que això no és cap drama. Són aquells que no entenen que cada llengua constitueix un univers mental, una concepció del món, una manera d'entendre'l. De vegades ens trobam amb la contradicció que també són els mateixos que consideren que cal mantenir la biodiversitat en el món i que hem de fer tot el possible perquè no desaparegui cap espècie animal ni vegetal. L'ecosistema humà es veu que no els interessa tant.

Avui moltes de les societats que abans eren considerades «bilingües», estrictament han deixat de ser-ho. I han passat a ser multilingües. És exactament el que ha ocorregut dins l'àrea lingüística catalana. Avui, als Països Catalans s'hi troben parlants de prop de tres-centes llengües diferents, algunes amb un pes molt considerable. Ja no hi ha solament parlants de català i d'espanyol (i de francès, al nord), sinó gent que parla com a primera llengua el romanès, l'alemany, el francès, l'anglès, el wòlof, l'àrab, l'amazig, el xinès mandarí, el rus i un llarguíssim etcètera. Entre els nostres conciutadans hi ha parlants de les llengües més difoses del món, i d'un grapat de minories lingüístiques de les quals desconeixem fins i tot l'existència.

La normalització lingüística, redefinida, seria aquella situació en què la llengua catalana, pròpia dels nostres països, esdevingués el punt de trobada entre els parlants d'aquestes dues-centes i escaig de llengües que es parlen dins el nostre territori lingüístic. El català normalitzat esdevé la llengua de convergència entre tots els parlants de llengües diferents, dins el nostre país multilingüe. I, de passada, nosaltres podem aprofitar aquest coneixement per a comunicar-nos millor amb tota la resta del món.

Actituds residuals i noves actituds

En una situació de bilingüisme típica, les actituds lingüístiques es poden analitzar al voltant del fenomen de la diglòssia. Trobam, en aquests casos, parlants de la llengua A que consideren que la seua llengua ja és suficient i que no tenen per què haver-ne d'adquirir cap altra, que consideren la seua llengua més valuosa que l'altra, que és l'única realment apta per als usos formals, que presenta les millors obres literàries, i tot l'etcètera d'aquest mateix ordre que s'hi vulgui afegir. Correlativament, els

parlants de la llengua B, de la llengua subordinada, pensen que la llengua A els ofereix més oportunitats, que han de fer-la servir per a parlar amb els qui fan servir la llengua majoritària, que la llengua pròpia no resulta prou apta per a determinats usos, que té una literatura més fluixa, que no permet d'arribar a tanta gent, que està bé convergir a la llengua A... Tot això, sense cap pretensió d'exhaustivitat, només per mostrar tendències.

Certament, la situació actual, en els diferents territoris on es parla català —salvant les diferències entre aquests territoris—, no és, de manera general, la situació de diglòssia. El fenomen ja no ens permet d'explicar ni tan sols els grans trets de la nostra situació sociolingüística. No són els prejudicis ocasionats per la diglòssia clàssica allò que fa que el català es trobi en una situació subordinada dins la nostra societat. Els nous temps han portat prejudicis nous.

Avui qui canvia de llengua davant algú que li parla en espanyol o qui comença una conversa usant

La normalització lingüística, redefinida, seria aquella situació en què la llengua catalana esdevingués el punt de trobada entre els parlants d'aquestes dues-centes i escaig de llengües que es parlen dins el nostre territori lingüístic.

l'espanyol si no coneix els interlocutors no ho fa perquè pensi que el català és una llengua «inferior», o que fa pagès, o que la literatura catalana és pitjor que l'espanyola, o que el castellà és més adequat per a les ocasions formals. És ben possible que qui canvia de llengua sense saber si l'interlocutor l'entén o no, o qui hi comença la conversa, no tengui cap d'aquests prejudicis, que consideri el català com una llengua perfectament apta per a qualsevol ús social i per a qualsevol àmbit comunicatiu. Fins i tot és possible que llegeixi en català i que l'escrigui amb poques dificultats. Per què, doncs, continua amb la mateixa pauta lingüística que el diglòssic d'abans? Arribats a aquest punt, ens hem de referir a la convergència lingüística, a seguir el corrent principal, a no destacar mostrant un ús lingüístic poc habitual estadísticament dins la societat. Qui presenta les pautes lingüístiques (diglòssiques) a què ens referim avui no ho fa, generalment, perquè mantengui la diglòssia dels ancestres, sinó perquè no vol problemes, perquè no vol dissonàncies amb l'interlocutor, perquè sap que l'espanyol és una llengua «segura». Dit d'una altra manera, perquè sap que parlar en espanyol no li comportarà cap perjudici. La suposada manca de prejudicis genera nous prejudicis.

Acció institucional per a reduir els prejudicis lingüístics

L'àmbit institucional no és l'únic des del qual es forgen actituds lingüístiques, però resulta un de fonamental. Així, doncs, es poden fer coses diverses per a actuar sobre les actituds lingüístiques des de les institucions. Així, ens permetem, tot seguit, de desgranar-ne unes quantes, sense pretensió d'exhaustivitat, naturalment. Ens centrarem aquí en tres aspectes fonamentals: l'existència de reglaments lingüístics (i el

seu compliment), l'atenció als multiplicadors lingüístics i la incidència en els discursos sobre la llengua.

a) Tenir un reglament lingüístic i fer-lo complir

Avui dia la majoria de les institucions ja compten amb els respectius reglaments lingüístics. Però sovint el seu compliment ja són figures d'un altre paner. Que hom tingui un reglament no implica, necessàriament, que s'apliqui. Encara més: moltes vegades aquests

reglaments han esdevingut una pura ficció. El cavall de batalla, doncs, es troba avui en el compliment dels reglaments lingüístics.

És prou conegut que, en etapes passades, s'han aprovat no tan sols reglaments sinó àdhuc lleis amb la intenció de no posar gaire esment a l'hora de fer-les complir. Estic pensant,

sense anar més lluny, en la Llei de Normalització Lingüística de les Illes Balears, que va ser aprovada per tots els grups del Parlament, però sobre la qual, de manera pràcticament immediata, destacats representants d'un dels grups (i no precisament dels més petits) varen manifestar de seguida que no s'escarrarien a l'hora de fer-la complir. No tenien discurs per a defensar el vot en contra, però tenien la paella pel mànec a l'hora de desplegar-la amb lentitud de tortuga.

Els servidors públics i els líders polítics tenen una funció exemplificadora, també, a l'hora de generar actituds lingüístiques. Per això, dins el camp supremacista, n'hi ha que han trastocat els consensos mínims de la transició amb la intenció ben clara de fer-nos anar cap al monolingüisme que fa devers tres segles que ansien. D'altres, en canvi, no saben mantenir amb la mateixa energia la llengua catalana, quan les actituds fortes resulten, al nostre costat de la corda, més necessàries que mai, en el context d'una societat cada vegada més líquida (sia'm permesa la referència al gran Z. Baumann). Necessitam, doncs, reglaments lingüístics adequats per a garantir el bon servei als ciutadans, i governants disposats a fer-los complir, encara que aquesta actitud els provoqui determinades incomoditats.

b) Fer atenció als multiplicadors lingüístics

A l'hora de treballar per millorar les actituds lingüístiques, ens hem de fixar en aquells sectors de

Necessitam, doncs, reglaments lingüístics adequats per a garantir el bon servei als ciutadans, i governants disposats a fer-los complir, encara que aquesta actitud els provoqui determinades incomoditats.

la societat on se'n van formant de manera determinant per al futur. Cal fer atenció, idò, de manera especial, als jóvens. I, atenent a aquest sector, cal parar esment dels multiplicadors lingüístics, és a dir, a aquelles persones que, amb les seues actituds, en condicionen d'altres. Es tracta de persones que poden ser un exemple per a amplis sectors socials. Em referesc, per exemple, als monitors de temps lliure, als entrenadors esportius, als encarregats dels esplais, i a un llarg etcètera. Invertir en formació en actituds lingüístics per a aquests multiplicadors socials constituirà una inversió en la millora general de les actituds lingüístiques en la societat futura. Del que anem sembrant en aquests sectors actualment en collirem en el futur.

c) Donar suport al consum cultural en català

La inversió en cultura, aparentment, no té un retorn immediat. Per això, sovent es parla de la cultura com la «germana pobre» a l'hora de repartir els diners des de les institucions. Tenc la impressió que fins i tot hi ha gent que, tenint càrrecs institucionals, no considera la cultura com un bé essencial. Certament, de la inversió en cultura no se'n treu un benefici immediat; però invertir-hi té un impacte no solament de caire social, sinó també econòmic. I en tots els altres àmbits. La cultura reverteix en molts camps diversos de la vida d'una societat, però no té un retorn immediat, sinó que el té a mitjà o a llarg termini.

Per a avançar en el procés de normalització de la llengua catalana cal incentivar el consum cultural en català. I això requereix una intervenció per part de les institucions implicades. Cap llengua minoritzada no pot comptar amb parlants que hi visquin amb normalitat sense suport institucional. El consum cultural en català necessita, doncs, de les nostres institucions.

d) Els càrrecs públics com a generadors d'actituds

Aplicant-ho al sistema educatiu, s'ha posat de manifest moltes vegades que els mestres constitueixen un exemple per als seus alumnes, i que, per tant, desprenen actitud lingüística i l'escampen entre els estudiants. A un altre nivell, ocorre el mateix amb els càrrecs públics. També constitueixen un exemple per al conjunt de la societat. A la nostra part del món no comptam amb una cobertura legal com, posem per cas, la que existeix a Flandes, a l'hora d'exigir un determinat capteniment lingüístic (i unes determinades competències) en els nostres càrrecs públics. A Flandes, per a poder accedir a qualsevol càrrec públic, un bon nivell de neerlandès constitueix un requisit previ. Hom no es pot presentar, posem per cas, a unes eleccions municipals si parla malament el neerlandès. No parlar-lo exclou directament de poder accedir a cap càrrec.

Per a avançar en el procés de normalització de la llengua catalana cal incentivar el consum cultural en català.

Tenint en compte que nosaltres no tenim la cobertura legal necessària per a poder exigir aquest requisit als nostres càrrecs públics, pens que hem de fer especial incidència en l'aspecte ètic. Tenim tota la legitimitat per a exigir als nostres càrrecs públics exemplaritat a l'hora d'usar la llengua catalana. I pens que hem d'exercir-la. Per responsabilitat ciutadana.

e) Incidir en els discursos negatius al voltant de la llengua

L'onada de nacionalisme espanyol que estam patint té una incidència negativa en els discursos al voltant de la llengua. Una part important dels poders de l'Estat (bàsicament, aquells que no necessiten ser escollits democràticament) i una part important dels mitjans de comunicació de masses han adoptat el discurs bàsic del supremacisme lingüístic castellà. Consideren que l'existència de diverses llengües dins els territoris sota sobirania del Regne d'Espanya constitueix una anormalitat que s'hauria de poder corregir. I fan tot el possible per lligar el coneixement de l'espanyol amb la igualtat entre els ciutadans de l'Estat.

S'ha de treballar, també des de les institucions, per revertir els discursos negatius sobre la llengua, per afermar la consciència dels ciutadans catalanoparlants sobre els seus drets lingüístics, per augmentar l'autoestima dels qui parlem la llengua catalana.

Per a aconseguir que el català sigui una llengua no marcada dins la nostra societat, cal acostar-la a tothom, fer-la assequible a tothom.

L'exemple dels càrrecs públics resulta molt important, però de vegades requereix també el suport explícit d'un discurs públic inequívoc a favor de la llengua.

Un element clau per al futur

Les llengües que han superat un procés de normalització lingüística amb èxit tenen una característica comuna: es tracta de llengües no marcades. Dins les seues respectives societats, el fet d'usar-les no ens dóna cap tipus d'informació sobre els parlants. Perquè les parlen els de dretes i els d'esquerres, els liberals i els conservadors, els rics i els pobres, els qui tenen una gran formació acadèmica i els qui la tenen justeta, els blancs i els acolorits, els hòmens i les dones, els jóvens i els vells. No hi ha diferències entre els parlants de les llengües que han assolit la seua plena normalització social.

Avui, encara, podem dir algunes coses sobre una persona que, posem per cas, utilitzi sempre el català, no canviï de llengua davant algú que se li adreci en espanyol, mantengui el català en usos públics, etcètera. Assortadament, també començam a tenir alguna informació sobre algú que faci el mateix en espanyol. El català encara és una llengua marcada, entre nosaltres, però l'espanyol també ha començat a ser-ho; de manera que podem afirmar que, almenys en aquest aspecte, s'evoluciona en la bona direcció.

Per a aconseguir que el català sigui una llengua no marcada dins la nostra societat, cal acostar-la a tothom, fer-la assequible a tothom, i assegurar uns espais d'ús en què la llengua no pugui patir cap entrebanc. Aquest objectiu només pot sortir d'una combinació entre l'acció cívica per la llengua, que parteix de la població en general, i l'acció institucional. Des de les institucions, s'ha de fer un esforç especial en aquells àmbits on la llengua catalana es trobi en una situació de minorització més evident. Perquè, per a aconseguir que el català esdevingui una llengua no marcada, el seu ús ha de ser còmode, fàcil, no entrebancat, en tots els àmbits de la nostra societat. ■

A propòsit d'algunes perífrasis verbals

Carles Riera

Tractem, en aquest article, sobre algunes perífrasis verbals, és a dir, construccions integrades per un verb auxiliar seguit d'una o més formes no personals a fi d'expressar valors aspectuals o modals que no figuren en el paradigma de la conjugació del verb (cf. *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans, 2^a ed. [DIEC2], s.v. *perífrasi*). Veurem que, en determinats casos, quan en una perífrasi hi ha acumulació d'aquestes formes no personals, concretament d'infinitius, estilísticament són millors altres construccions.

AMB ELS VERBS CALDRE I PODER

Tant el verb *caldre* com el verb *poder* formen sovint perífrasis verbals amb un infinitiu. Així tenim, per un costat, construccions del tipus *Cal anar-hi de pressa* o *No cal córrer tant*, i, per un altre costat, construccions com *Demà podria ser que ploqués* o *Aquesta casa no pot valer tants diners*.

Ara bé, el significat d'aquests dos verbs no és pas el mateix. Així, mentre el verb *caldre* significa 'ser necessari', el verb *poder* seguit d'infinitiu significa, en una de les seves accepcions (la que ara aquí ens interessa), 'ser possible que sigui o s'esdevingui allò que indica aquell infinitiu'. Per tant, com veiem, la perífrasi '*caldre* + infinitiu' expressa la necessitat d'una acció, mentre que la perífrasi '*poder* + infinitiu' expressa la possibilitat d'una acció.

Dit això, ens hem adonat que actualment proliferen en la llengua escrita construccions perifràstiques amb valor impersonal que combinen ambdós verbs, *caldre* (en forma conjugada) i *poder*, seguit aquest d'un altre infinitiu. En són exemples *cal poder-ho fer*, *calia poder-ho explicar*, *caldrà poder accedir al coneixement veritable*, *ha calgut poder-hi parlar*, etc. També existeix, com veurem més avall, la combinació inversa.

Creiem que, en comptes de, per exemple, *cal poder-ho fer*, resulta més eufònic dir *s'ha de poder fer*. Semblantment, en comptes de *calia poder-ho*

explicar sona més bé dir *s'havia de poder explicar*; en comptes de *caldrà poder accedir al coneixement veritable* és millor *s'haurà de poder accedir al coneixement veritable*; d'altra banda, en una construcció com *ha calgut poder-hi parlar* es pot suprimir el verb *poder*, perquè hi és superflu.

Encara que, amb valor impersonal, l'obligació tant es pot expressar amb '*caldre* + infinitiu' com amb '*haver-se de* + infinitiu', la construcció amb *caldre* resulta més dura, ja que fa diguem-ne «xocar» tres formes verbals seguides, mentre que la construcció amb *haver de* posa, entre la primera forma verbal i les següents, la preposició *de*, cosa que la fa diguem-ne més suau; a més, la construcció amb *haver* permet la concordança amb el subjecte completiu, amb què la frase queda més arrodonida, ja que així hi surten reflectides totes les sis persones gramaticals, mentre que amb *caldre*, verb defectiu, només n'hi surt reflectida, de fet, una de sola. Per altra banda, en aquestes perífrasis i en les altres, hem d'evitar que s'hi produeixin redundàncies o repeticions.

Veurem a continuació més exemples de la construcció esmentada (val a dir que solament algun prové d'una ploma de reconegut prestigi), seguits, després d'una fletxa, de la solució que, essent més eufònica o arrodonida, o evitant la redundància o la repetició, proposem.

Exemples

Cal poder escriure ràpidament? Bé. D'esma. No hi estic conforme (J. Coromines, *Epistolari Joan Coromines & Joan Sales*, carta 59, 1959) → **S'ha de poder escriure ràpidament?** ...

A més, com que els afloraments del sòcol paleozoic són separats els uns dels altres, cal poder fer correlacions entre els diferents afloraments a fi de poder fer interpolacions amb un grau suficient de seguretat (*Història natural dels Països Catalans*, enciclopèdia.cat) → *A més, com que els afloraments del sòcol paleozoic són separats els uns dels altres, s'han de*

poder fer correlacions entre els diferents afloraments a fi de **possibilitar** interpolacions amb un grau suficient de seguretat (noteu que, per tal d'evitar la repetició de **poder fer**, hem fet servir el verb **possibilitar**).

Que fos necessari de treballar amb urgència per a la reconstrucció lingüístico-nacional no era prou; **calia poder comptar** amb les persones preparades per a la tasca (Anuari IEC: curs 1993-1994, p. 14) → Que fos necessari de treballar amb urgència per a la reconstrucció lingüístico-nacional no era prou; **s'havia de poder comptar** amb les persones preparades per a la tasca.

Caldrà poder parlar i debatre sobre la matèria en aquestes tres llengües, i **poder llegir i escriure textos** de diversos tipus i fins a la llargària pròpia de treballs acadèmics (El multilingüisme a les universitats en l'espai europeu d'educació superior, IEC, Barcelona 2008, p. 136) → **S'haurà de poder parlar i debatre** sobre la matèria en aquestes tres llengües, i **poder llegir i escriure textos** de diversos tipus i fins a la llargària pròpia de treballs acadèmics.

Si és possible **cal poder reproduir** el fenomen en un laboratori on, hom ho espera, la presa de mesures serà més fàcil → Si és possible **s'ha de reproduir** el fenomen en un laboratori on, hom ho espera, la presa de mesures serà més fàcil (en aquest exemple, com que hi havia una redundància [possible i poder], hem eliminat el verb **poder**).

Jordi Pujol ha explicat més d'una vegada que el problema va venir amb la primera nòmina que **calia poder abonar** als funcionaris puntualment → Jordi Pujol ha explicat més d'una vegada que el problema va venir amb la primera nòmina que **s'havia de poder abonar** als funcionaris puntualment.

En moments especialment agitats des d'un punt de vista polític i fins i tot electoral, vaig pensar que **em calia i em cal poder pensar** sobre Catalunya amb un cert distanciament → En moments especialment agitats des d'un punt de vista polític i fins i tot electoral, vaig pensar que **havia i haig de pensar** sobre Catalunya amb un cert distanciament.

Heus ací exemples amb l'ordre dels verbs invertit: primer el verb **poder** i després el verb **caldre**:

Si la temperatura augmenta **pot caldre utilitzar** un bany de gel → Si la temperatura augmenta **pot ser que calgui utilitzar** un bany de gel (o bé: Si la temperatura augmenta **pot ser necessari utilitzar** un bany de gel).

M'han advertit que, en determinats casos, **pot caldre ampliar** l'extirpació a altres òrgans → M'han advertit que, en determinats casos, **pot ser que calgui ampliar** l'extirpació a altres òrgans (o bé: ... en determinats casos, **pot ser necessari ampliar** l'extirpació a altres òrgans).

Recordeu que Fabra va dir que la seva gramàtica no era definitiva; amb això volia dir que en el futur **podria caldre fer-hi canvis** → ... amb això volia dir que en el futur **potser caldria fer-hi canvis**.

AMB ELS VERBS PODER I VOLER

Semblantment al cas anterior, també el verb **voler** pot formar perífrasis verbals amb un infinitiu. Exemples: **Vol sentir-se acompanyat. No volia escoltar ningú.**

El verb **voler** seguit d'infinitiu significa 'tenir la intenció determinada de fer l'acció indicada per l'infinitiu' (p.e.: **És tard, i me'n vull anar a dormir. Volia alçar-se i no podia**) o 'estar a punt d'esdevenir-se quelcom' (**Vol ploure. Sembla que aquesta borla vol caure**).

Doncs igualment proliferen en la llengua escrita actual construccions perifràstiques que combinen el verb **poder** (en forma conjugada) i l'infinitiu **voler** seguit d'un altre infinitiu. Per exemple, **pot voler fer-ho, podia voler anar-hi**, etc., en comptes de les quals construccions creiem que resulten més eufòniques, respectivament, **pot ser que ho vulgui fer, podia ser que hi volgués anar**, etc., amb la conjunció **que** fent d'element diguem-ne amortidor entre les dues primeres formes verbals. També hi ha casos de redundància, en què la solució és eliminar un infinitiu. A continuació posem exemples d'aquests casos.

Exemples

El tema de l'arquer, plasmat –també amb estètica art-déco– pel valencià Ricard Boix Oviado (1931) i que figurà a l'Exposició Internacional de París del 1937, sempre **pot quedar en una zona conceptual indefinida, que tant es pot voler referir a l'esport com a la mitologia** → ... **que tant pot ser que es vulgui referir a l'esport com a la mitologia**.

El fillol del comandant **podia voler venjar-se o, simplement, investigar i denunciar els fets al coronel Fort o al general Prim** → El fillol del comandant **podia ser que es volgués venjar o, simplement, investigar i denunciar els fets al coronel Fort o al general Prim**.

El PP, ha assenyalat Sánchez, **podrà voler salvar els catalans, però «els catalans no volen ser salvats»**

pel PP → El PP, ha assenyalat Sánchez, **podria ser que volgués** salvar els catalans, però «els catalans no volen ser salvats» pel PP.

La representació de la nansa amb forma de peu podria voler recordar la cama de Zeus, ja que va ser en la seva cuixa on va amagar-se Dionís un cop va morir la seva mare Sèmele segons el relat de la tragèdia d'Eurípides → La representació de la nansa amb forma de peu **podria ser que volgués** recordar la cama de Zeus ...

No us comprometeu amb expressions de simpatia que més tard podríeu voler retirar → No us comprometeu amb expressions de simpatia que més tard **podria ser que volguéssiu retirar**.

Ens hem de demanar si Rusiñol ens ha pogut voler presentar una vida i un espai més monolingües → Ens hem de demanar si Rusiñol **ens ha volgut** presentar una vida i un espai més monolingües (en aquest cas hem suprimit el verb *poder* perquè hi és superflu).

Home tossut però gens violent, no li coneixem gran enemic que hagi pogut voler la seva mort → Home tossut però gens violent, no li coneixem gran enemic que **hagi volgut la seva mort** (també en aquest cas hem suprimit el verb *poder* perquè hi és superflu).

Vegem ara exemples en què l'ordre dels verbs de la perífrasi és primer *voler* i després *poder* però en què, de fet, aquest segon verb és redundant i, per tant, val més ometre'l:

El Comitè de les Regions vol poder negociar les lleis europees → El Comitè de les Regions **vol negociar** les lleis europees.

Plebeus que havien fet diners i volien poder accedir a càrrecs públics en igualtat de condicions que els patricis → Plebeus que havien fet diners i **volien accedir** a càrrecs públics en igualtat de condicions que els patricis.

Jo no vull poder dir als meus fills que tinc un premi Enderrock → Jo no **vull dir** als meus fills que tinc un premi Enderrock.

En canvi, no veiem redundància en l'exemple següent:

Jo havia estudiat perquè **volia poder dir** alguna cosa de cada tema, però el Dr. Palau em va preguntar quin concepte tenia de la immunitat.

ALTRES CASOS

Vegem ara tres casos d'altres perífrasis que es presten a comentari.

1) Un cas és aquell en què hi ha dos infinitius que formen una unitat semàntica, especialment amb el verb *fer* (+ infinitiu), com ara perífrasis amb els conjunts *fer entrar*, *fer veure*, etc. Vegem aquests exemples del DIEC2:

voler fer entrar el clau per la cabota ('entossudir-se en un procediment ineficaç, contraproductiu') (s.v. *clau*);

voler fer veure la lluna al mig del dia o *voler fer veure la lluna en un cove* ('voler fer veure una cosa increïble') (s.v. *lluna*).

Així són ben corrents, i eufòniques, construccions com les que veiem en aquests exemples:

«Voler fer creure (el que no és). Sempre han aparengat que tenien molts diners» (DIEC2, s.v. *aparençar*). «Basilides. Teòleg gnòstic, el primer de qui hom té notícies certes. Volia fer remuntar les seves doctrines fins als apòstols Pere i Maties» (*Gran enciclopèdia catalana*, s.v. *Basilides*).

2) Un altre cas és el de les construccions amb el verb *deure*, el qual també pot formar perífrasis verbals amb un infinitiu. Exemples: *Deu tenir pressa*, *Deveu estar cansats*. El verb *deure* seguit d'infinitiu significa 'ser d'inferir l'ocurrència de quelcom' (p.e.: *Deu haver plogut, perquè tot és mullat. Encara no són ací: deuran arribar amb el tren de les deu*). Doncs bé, trobem casos de dos infinitius precedits del verb *deure* en forma personal. Exemples:

Les restes de murs són dins un bosc d'alzines; abans, des d'aquest castell es devia poder albirar tota la plana de conreus lleugerament inclinada que s'estén pel contraforts del Montseny (*Biosfera*, enciclopèdia.cat, s.v. *Torre d'en Pega*).

Es deuran poder desconfinar primer els alumnes de zones on hi ha hagut menys contagis i on es pugui mantenir la distància social.

No sé si és la crisi dels quaranta, tot i que ja en tinc quaranta-dos, però, en fi, **¿es deu poder tenir** la crisi dels quaranta quan et dóna la gana, oi?

Què **ens deuen voler dir**?

Si es pot anar despullat pels carrers de Barcelona, també s'hi deu poder anar a totes les seves platges, o no?

Alguna vegada, quan el nen està molt afamat (a mitja nit, per exemple) va més ràpid a mamar (tarda uns 25-30 minuts), o sigui que bé deu poder anar més ràpid la resta del dia.

A diferència d'aquí, la policia no deu tenir la llista diària dels hostes i no deu poder mirar si se'ls allotja cap delinqüent esgarriat.

En algun cas, però, el verb *poder* hi és redundant.

Exemple:

Si l'argument de Mariano Rajoy contra l'independentisme català és que els estats petits no gaudeixen de gaire influència a Europa, llavors, jo no acabo d'entendre quina raó deu poder tenir per a creure's que Espanya és un estat gran i influent dins la Unió Europea → ... llavors, jo no acabo d'entendre

*quina raó **deu tenir** (o **pot tenir**) per a creure's que Espanya és un estat gran i influent dins la Unió Europea.*

3) Finalment, vegem el cas en què a la perífrasi amb el verb *deure* s'hi afegeix el verb *soler*, que expressa la idea de costum, implicada en la de probabilitat. Així, hem de considerar que hi ha redundància i, per tant, s'hi ha de suprimir el primer infinitiu:

*És com una masia i està en un carreró paral·lel al principal: ens vam fixar que tots els cotxes que hi havia aparcats eren d'andorrans; així que és un lloc on deuen soler anar, perquè, de turistes, res de res → ... així que és un lloc on **deuen anar**, perquè, de turistes, res de res.*

CONCLUSIÓ

Determinades perífrasis verbals, concretament aquelles en què concorren els verbs *caldre*, *poder*, *voler* i *deure*, poden resultar dures o redundants; llavors el bon estil aconsella d'esmenar-les. ■

Llibreria general en català: llibres infantils i juvenils, jocs, material d'ensenyament i aprenentatge del català, ficció i no ficció per a adults, poesia, teatre...

Carrer d'en Rubí, 5. PALMA
www.quartcreixent.cat
quart_creixent@quartcreixent.cat
 971 713821

Des de 1982, sempre al servei de la cultura catalana

El gènere gramatical: un sistema opac i dubtosament arbitrari

David Valls

Què és el gènere gramatical? El gènere gramatical és un sistema de classificació de substantius (noms) que tenen algunes llengües del món (un 30% segons algunes fonts). L'essència del gènere és la concordança, això és, els complements del substantiu han de concordar amb aquest, ja sigui articles, adjectius i fins i tot verbs. Ens passem el dia utilitzant el gènere gramatical i concordant en funció del substantiu.

Cal aclarir que el terme *gènere* s'utilitza tradicionalment en les gramàtiques de les llengües europees per a un sistema simple que inclou masculí i femení i com a molt neutre. Quan els lingüistes —tots parlants de llengües europees— van començar a estudiar idiomes procedents d'altres àrees, com Àfrica, van començar a utilitzar el terme de classes nominals per a sistemes més grans que no incloïen necessàriament un contrast masculí/femení sinó moltes més maneres de classificar els substantius.

Les classes nominals són un sistema anàleg al gènere gramatical però amb moltes més categories; tenim sistemes de classes nominals que van de les quatre classes fins a les vint en algunes llengües. I què fan algunes llengües amb tantes classes o gèneres gramaticals? Doncs classificar tota mena de coses com ara fenòmens meteorològics, objectes no animats *versus* animats, objectes primis o grossos, plantes comestibles, animals comestibles, persones, etc.

En el cas de les llengües llatines tenim dos gèneres —el llatí clàssic en té tres— i en aquests dos gèneres, com si fossin dos cossis, hi anem posant i classificant els substantius. Aquesta classificació l'aprenem

sense adonar-nos-en quan adquirim la llengua de petits, però aprendre-se-la de gran —sobretot si venim d'una llengua que no té gènere— és tot un maldecap, perquè costa d'entendre el motiu de la qüestió i, sobretot, cal recordar unes normes plenes d'excepcions, ja que el gènere gramatical és de tot menys transparent.

Diem que posseïm dos gèneres, el masculí i el femení, cosa que té fins a cert punt la seva lògica, ja que en un hi van els homes i en l'altre les dones, però també despista, perquè en aquests dos gèneres hi van moltes més coses que éssers vius sexuats.

En el cas de les llengües llatines tenim dos gèneres i en aquests dos gèneres, com si fossin dos cossis, hi anem posant i classificant els substantius.

Així ens trobarem que juntament amb els homes hi posem una part tan femenina del cos com els pits, i amb les dones una part tan masculina com la tita (i ja em perdonareu pels exemples!). Ha de quedar clar que, en principi —després ho matisarem—, el gènere

gramatical no és un sistema de classificació de persones, sinó de substantius. L'assignació de gènere en objectes no animats, per tant, no sexuats, es pot dir que té una base arbitrària; en canvi, quan parlem de persones l'arbitrarietat no és sempre evident o, simplement, no n'hi ha, i tant el subconscient —o conscient— del parlant com les implicacions culturals influencien en l'assignació del gènere gramatical de determinats substantius i fins i tot de determinats suposats genèrics.

En català, el gènere no marcat és el masculí —oblideu-vos de moment de relacionar masculí amb homes—, i ho és perquè majoritàriament en català no hi ha marca morfològica de masculí en els substantius. Per a entendre-ho millor, fixem-nos en el castellà i comparem-lo amb el català. En castellà tenim *niño* i *niña*, on *niñ* és l'arrel i la *o* és la marca (morfema) de

masculí i la *a* del femení. En català tenim *nen* i *nen*, on la *a* ens marca el femení, però... i el masculí? No hi ha marca de masculí; d'aquí que el masculí és el no marcat des del punt de vista morfològic, però si ens n'anem al camp social veurem que les opcions no marcades són les que engloben més, les més inclusives i genèriques per a descriure qualsevol cosa. Així, si parlem de cotxes, ens referim a qualsevol cotxe, però si anem posant adjectius (marques) al substantiu *cotxe*, anem restringint l'objecte; per tant, si parlem de *cotxes vermells de quatre portes*, ja no parlem de tots els cotxes, i si parlem de *cotxes vermells de quatre portes amb el volant a la dreta i més de 300 cavalls de potència*, parlarem d'un grup molt determinat de cotxes i no podrem generalitzar ni dir que parlem de tots els cotxes. Per tant, si volem ser inclusius i generalitzar, com menys marques —menys adjectius o menys morfemes, depenent del cas— millor. Igual com també preguntem de forma no marcada i inclusiva *quant fas d'alt?*, perquè ser alt inclou que puguis ser baix, però si preguntem *quant fas de baix?*, no implica que puguis ser alt.

Si diem que en una escola *hi ha molt bons alumnes*, implica que parlem tant dels alumnes com de les alumnes. En aquest exemple la paraula *alumne* és un genèric inclusiu que fa referència tant a homes com a dones, i no cal desdoblar per a res i anar dient tota l'estona fórmules feixugues com *els alumnes i les alumnes* o *els/les alumnes*, i menys calcar paraules innecessàries del castellà, com *l'alumnat*, que no vol dir absolutament res en català i que, a més, fixeu-vos que és una paraula de gènere masculí —ai las!—; d'altra banda, com que parlem una llengua amb gènere i amb necessitat de classificar els substantius, qui no ens diu que d'aquí a un cert temps acabarem parlant de *l'alumnat* i de *l'alumnada*?

Aprofitem-ho també per a posar certes coses al seu lloc, ja que hi ha gent que en català utilitza la lletra *x* com a comodí per a escriure d'una manera pretensament neutra, això és, fan *els nenxs de l'escola són bonixs*. Cal dir que això és un calc del castellà que en català no té raó de ser, perquè en castellà —i ja n'hem fet una mica d'explicació més amunt— aquesta *x* serveix de comodí per a substituir els morfemes de masculí i femení, *niños/niñas* → *niñxs*. Però en català ja hem dit que no hi ha morfema de masculí —bé, n'hi ha en algunes paraules, però és força residual—; per tant, en aquest exemple de què és comodí la *x* en català?

Fixem-nos també que podem parlar de la víctima que va caure per un precipici i no es va fer res, i no sabem si és home o dona, malgrat que hem parlat en femení, i no he sentit a ningú reclamar que ens inventem el masculí de la paraula per a visibilitzar els homes, perquè bé podríem dir *víctim* o, ja que hi som, *el víctimat*. Tampoc no he sentit a ningú reclamar un masculí per a anomenar les balenes, les girafes i les hienes mascles.

Podem veure l'arbitrarietat de l'assignació de gènere en les paraules que en català són *el pont* o *el senyal*, en castellà *el puente* i *la señal*, i en portuguès *a ponte* i *o sinal*. Per què? Vicissituds de la llengua i de l'evolució d'aquesta.

Entrant en el terreny social, hem de pensar que utilitzant formes binàries, o sigui el desdoblament, deixem fora tothom qui no se sent ni home ni dona i que pertany a altres grups, com els transgènere, transsexuals, etc.

Podríem plantejar-nos si canviant la llengua podem canviar la societat i la manera de pensar; potser

si desdoblem i ens inventem paraules suposadament neutres (*alumnat, estudiantat, professorat...*; fixeu-vos que totes són de gènere masculí) podrem arribar a canviar la societat i ser més igualitaris. Si això fos així, podríem treure del diccionari totes les paraules que fan referència a la pobresa i llavors erradicaríem la pobresa, o podríem eliminar tot el lèxic referit a la tristesa i la gent no tindria depressions.

El masclisme i la violència per raons de sexe són actituds que poc tenen a veure amb la llengua que es parli. Aquesta actitud existeix entre els parlants de llengües amb gènere gramatical, però també entre els parlants de llengües que no tenen gènere gramatical; més encara, és una actitud inherent a la llengua, la qual només fa de vehicle transmissor passiu de l'actitud. Aquesta actitud violenta també es pot manifestar sense necessitat de badar boca.

Dit el que he dit, permeteu-me que posi en dubte algunes de les afirmacions que he fet fins ara, perquè, repeteixo, el gènere gramatical és un sistema més aviat opac. I encara, amb un biaix cultural molt fort, perquè a cap parlant no se li escapa que a vegades sí que classifiquem a través del gènere gramatical les persones per raó de sexe. Per tant, quant a la classificació d'éssers vius

sexuats, l'arbitrarietat no sempre és tan clara, com de fet tampoc no ho és en la classificació d'objectes. Vegem-ho.

Quan parlem d'homes i dones, hem dit que el gènere gramatical masculí era el genèric i l'inclusiu, però què en penseu, d'aquests exemples?

1. *Dos conductors beguts xoquen de front i no es fan res.*

2. *Uns lladres entren de nit en un magatzem.*

3. *Aquest estiu l'au-pair tornarà a venir a cuidar els meus fills.*

Qui ha percebut les frases com a genèriques sense pensar en el sexe dels subjectes? Qui ha pensat en només homes en els exemples 1 i 2, i qui ha pensat en només dones en l'exemple 3 a *au-pair* i ha percebut *fills* com a neutre? Si hem dit que el genèric és el masculí, realment algú ha copsat els conductors i els lladres com a genèrics pensant que podrien ser dones? O hi ha un biaix cultural que ens diu que normalment els conductors que tenen accidents i van beguts són homes, com ho són els lladres? I en el 3, els homes no poden fer d'*au-pair*? Per tant, l'assignació de gènere no és sempre arbitrària i menys amb persones, i el masculí no sempre funciona com a genèric, hi ha un biaix cultural molt fort. Perquè, un cop més, si el masculí és el genèric, per què no parlem de *llevadors* i d'*infermers*, com parlem d'*advocats* i d'*enginyers*? Parlem de *llevadores* i d'*infermeres*, com a genèrics, perquè el sexe biològic de les persones que exerceixen aquesta professió tradicionalment han estat el femení; per tant, el sexe ha tingut una influència sobre la formació del gènere de la paraula que utilitzem com a genèrica.

Però què passa amb *advocats* i *enginyers*? Són realment genèrics perquè el masculí és el genèric? Doncs en tinc dubtes seriosos si ho comparem amb les *llevadores* i les *infermeres*. Si en aquestes dues últimes paraules el sexe de les qui exerceixen la professió hi ha influït, qui ens diu que el sexe dels qui tradicionalment han exercit d'*advocats* i d'*enginyers* no ha influït sobre la formació del genèric? Per tant, no ens trobem davant d'una vicissitud arbitrària de la llengua que fa els masculins en genèric i inclusivus, perquè també són els no marcats, sinó davant d'una formació d'un genèric masculí derivat d'una causa social que

ha fet que les dones, històricament, s'hagin vist privades de diversos àmbits, com ara de ser advocades i enginyeres. Altrament, no tinc cap dubte que diríem *advocades* com a genèric, igual que diem *llevadores* —i això que el diccionari recull *llevadors*, paraula que ningú no ha sentit a dir mai. Ara bé, el que fa la llengua és reflectir una realitat de la societat, i que ens agradi o no aquesta realitat ja són figures d'un altre

El que fa la llengua és reflectir una realitat de la societat, i que ens agradi o no aquesta realitat ja són figures d'un altre paner.

paner. Tot i això, si ara decidíssim canviar la llengua i dir sempre *els llevadors*, fariem que hi hagués més homes en aquesta professió? Jo diria que no; el canvi no passa per la llengua, sinó que passa per una sèrie de

mutacions socials que, si s'assoleixen, la llengua ja reflectirà.

Deixeu-me anar més enllà i fixeu-vos que ni tan sols tenim el masculí de *puta*, que segurament seria *put*. En aquest cas el genèric també és en femení, perquè tradicionalment les qui ofereixen el servei són dones, però els clients són homes, i d'aquí que en català fem servir el castellanisme *putero*, curiosament una paraula masculina formada d'un femení, un fet no gaire habitual. La influència de les qui ofereixen el servei i dels qui el contracten ha estat cabdal per a la formació de les paraules en un gènere determinat. Hi ha, doncs, un fort biaix sexista en els casos d'*advocat*, *enginyer*, *llevadora*, *infermera*, com en el de *puta*. No són assignacions arbitràries de gènere gramatical, sinó assignacions basades en qüestions socials, ja sigui per prejudicis, per privació d'accés a certes professions a les dones, per masclisme o per patriarcat quan a les dones les feien estar-se a casa mentre que els homes tenien accés a professions com les d'*advocat*, *metge*, *enginyer*, etc., i això ha influït en la formació no solament del lèxic, sinó en l'assignació del gènere d'aquest lèxic passant per sobre del pretès masculí genèric.

Deixem de mirar-nos el melic i fem un tomb pel món. Com funcionen altres llengües que també tenen gènere? Això ens ajudarà a comprendre molt més bé el fenomen. Per exemple, l'àrab és una llengua en què el plural dels objectes es fa sempre en femení, com també són femenins els noms dels animals, però en canvi els noms de les forces de la naturalesa, els noms de ciutats i països i les parts del cos, són masculins. Però, per si fos poc, la paraula *califa* és femenina, malgrat que mai no hi ha hagut una dona califa. Què hi tenen a veure les dones amb els plurals dels objectes? I els homes amb les parts del cos? Arbitrarietat? Segurament, en aquest cas.

La llengua wampanoag, nadiua dels EUA, té un gènere per a substantius animats i no animats; així, doncs, per als wampanoag el sol és inanimat i la terra animada. Coneixement precoç de l'astronomia o arbitrarietat?

La llengua manambu, de Papua Nova Guinea, als substantius que fan referència a objectes llargs i prims els assigna el gènere masculí, mentre que als objectes petits i rodons els assigna el gènere femení. En canvi, en la llengua mianmin, també de Papua Nova Guinea, tot i que la llargària s'associa al sexe masculí i els objectes arrodonits al sexe femení, el gènere gramatical funciona just a l'inrevés del manambu. Per tant, penso que la diferència en assignació de gènere en aquestes dues llengües pot tenir una forta base d'arbitrarietat donada per una evolució independent de les dues llengües, però també indica un fort component cultural que influeix a l'assignació de gènere, perquè quan s'ha d'assignar gènere, posem per cas a un objecte que no han vist mai, on és la frontera per a dir que és prou prim i llarg o prou petit i rodó per a tenir un gènere o un altre? Penso que la frontera és molt subjectiva i culturalment induïda.

Anem més a prop i veurem que l'asturià té tres gèneres: el masculí, el femení i el neutre. La terminació *-u* correspon al masculí, la terminació *-a* correspon al femení i la terminació *-o* correspon al neutre. Per tant, en asturià diuen: *home xustu*, *muyer xusta*, *xente xusto*. Pot semblar molt igualitari, perquè quan parlen de la gent fan servir el neutre *xente xusto*, però són els asturians una societat igualitària? No hi ha violència de gènere a Astúries? A més, mireu l'arbitrarietat del sistema quan es tracta de classificar

objectes: *obleru* (fibló) *picudu*, *escarpia picuda*, *fierro picudo*. Per què *fierro* és neutre? Simplement perquè acaba en *-o*? I *xente*, llavors?

Però és realment amb les persones quan, tal com hem vist amb els exemples en català, que l'assignació de gènere gramatical deixa de ser arbitrària en molts casos per a tenir un rerefons influenciat pel sexe biològic dels participants. En la llengua dyirbal, parlada a Austràlia, per exemple, dins un grup força

heterogeni de persones, normalment es fa servir el masculí com a genèric, però moltes vegades si en aquest grup més o menys heterogeni hi ha més dones o hi ha alguna dona important, es fa servir el femení com a genèric. Per tant, el gènere gramatical i el sexe de les persones té una correspondència, com la hi té en la

L'asturià té tres gèneres: el masculí, el femení i el neutre. La terminació *-u* correspon al masculí, la terminació *-a* correspon al femení i la terminació *-o* correspon al neutre.

nostra societat, perquè una de les primeres coses que una persona transgènere o transsexual fa, quan inicia el trànsit, és canviar-se el gènere gramatical, passa de dir *estic tranquil* a dir *estic tranquil·la* o viceversa. Així que dir de forma absoluta i categòrica que gènere gramatical i sexe no tenen relació i que un no condiciona l'altre, penso que és fals o, si més no, és una mitja veritat.

Vull parlar també de la llengua mohawk i citaré una gran estudiosa d'aquesta llengua, la lingüista Marianne Mithun, que en el llibre de diversos autors titulat *The Expression of Gender* explica les següents coses sobre aquesta llengua nadiua nord-americana, les quals adapto i tradueixo. La llengua mohawk té tres gèneres: el masculí, el femení i el neutre. La base del funcionament del gènere és que el masculí serveix per a persones de sexe masculí, el femení per a persones de sexe femení, i el neutre per a objectes i animals. Fins aquí semblaria la llengua perfecta; però, si observem com funciona el gènere de més a prop, veurem que no és tan transparent, ja que dins el gènere neutre hi ha una distinció entre objectes animats (els animals) i inanimats. A vegades, les marques de masculí i de femení també són utilitzades amb objectes personificats que haurien de ser de gènere neutre. Però, a més, el femení es fa servir per a persones de les quals no se sap el sexe, això és, com a genèric. I això no és tot: resulta que el neutre utilitzat per a animals també es fa servir, a vegades, per a referir-se a persones del sexe femení. Animals i dones junts? La veritat és que, segons explica Mithun, els factors que determinen la tria

entre aquestes dues categories, la que ella en diu el femení indefinit (el genèric) i el femení-neutre, és complexa i variable a través de les comunitats que parlen mohawk, de les famílies i dels individus. Per tant, hi ha una variació determinada pels parlants mateixos. A més, Mithun entrevista diversos parlants nadius de mohawk i, quan els fa veure que utilitzen el mateix gènere per a dones i animals, cap dels parlants no diu haver-hi parat mai atenció, de manera que segurament podem dir que aquesta classificació no els condiciona pas la vida diària.

Podem parlar de la llengua australiana yanyuwa, la qual presenta —des del nostre punt de vista— diverses curiositats respecte al gènere gramatical o, en aquest cas, classes nominals. És una llengua que té setze classes nominals i que, a més, presenta fortes diferències entre la manera com parlen els homes i la manera com parlen les dones, cosa que fa que es puguin considerar gairebé com a dialectes diferents. Aquestes diferències van més enllà del lèxic i entren dins el terreny de la morfologia. Així, en el parlar de les dones, distingeixen quatre classes nominals: una de masculina

per a objectes amb absència de morfema, això és, sense cap marca; una altra, que en direm mascle, per a classificar persones masculines i que es representa amb el prefix *nya-*, i un prefix *rra-/a-* per al gènere femení i per al gènere que en direm femella —que representa les dones—, això és, per a dos gèneres alhora. Curiosament, en el dialecte dels homes no hi ha el gènere mascle. De forma resumida, en el parlar de les dones hi ha un gènere femení i masculí per als objectes, i un gènere mascle i femella per a les persones; a més, el femení i el femella coincideixen en un sol morfema. Deixeu-me, doncs, ser molt agosarat i

Deixeu-me, doncs, ser molt agosarat i preguntar: i si resulta que en català estan naixent dos gèneres més i, per tant, en tenim quatre?

preguntar: i si resulta que en català estan naixent dos gèneres més i, per tant, en tenim quatre? Podríem dir que un gènere masculí i femení per a classificar objectes, d'origen força arbitrari i amb poca influència social i cultural, en què el masculí és el genèric, i dos gèneres de caire no tan arbitrari, en què la cultura i el sexe biològic condicionen la classificació. Dos gèneres referits a persones —i potser a animals—, en què no sempre el masculí és el genèric i que té moltes variables, ja no sols lingüístiques sinó socials. Uns gèneres per a classificar persones que en podríem

dir, com en l'exemple de la llengua yanyuwa, mascle i femella. Penso que els exemples que he posat tant en català com en les altres llengües podrien reforçar aquesta hipòtesi.

Tampoc no se'ns pot escapar que cada cop hi ha més gent que no percep el masculí com a genèric inclusiu o que no se senten representats ni pel masculí ni pel femení, i que senten una necessitat personal —dic personal perquè la llengua no la genera pas, aquesta necessitat— de desdoblar

o cercar fórmules que els semblen neutres. Tant els qui diuen que el masculí és el genèric com els qui diuen que cal desdoblar, parlen des d'una ideologia determinada, perquè la llengua admet totes dues coses i aquí la neutralitat o objectivitat és difícil. Per tant, què

cal fer? Què és més fàcil? Un parlant d'una llengua sense gènere que vol aprendre el català i a qui s'explica com funciona el gènere en la nostra llengua ho entén en cinc minuts i no li genera cap dilema; en canvi, davant de parlants nadius que han deixat de concebre que el masculí és el genèric, què és més rendible? Tornar-los a explicar com funciona el gènere fins que ho entenguin? O potser els gramàtics han d'entendre que hi ha una mutació lingüística induïda per una sèrie de persones que han deixat de concebre el masculí com a genèric i que cal cercar solucions noves? Cal acceptar que una part de la societat veu les coses de diferent manera i que cal estar amatents a descriure la situació actual?

Com hem vist, el gènere gramatical és opac i no és una ciència exacta on dos i dos fan quatre. En principi l'assignació de gènere en els objectes és de base arbitrària, però tampoc no és ben bé així, com hem pogut observar en el cas de les llengües manambu

i mianmin. Amb les persones, hi ha moltes ocasions i contextos en què el masculí genèric i inclusiu funciona. Abans he parlat dels *asturians* i vull pensar que tothom ho ha percebut com un genèric, ja que parlava dels asturians i de les asturianes, però també he parlat de la societat asturiana, en femení, per bé que tothom també deu haver entès que feia referència tant a homes com a dones. Certament, també hem pogut veure com en moltes ocasions el masculí genèric no funciona com a tal, amb l'exemple dels lladres. O com realment el patriarcat i el sexe biològic de les persones, la cultura i la societat han creat genèrics femenins com *llevadora* i *puta*, i com també han creat el que podrien ser pseudo-genèrics masculins com *advocat* o *enginyer*.

Des del punt de vista morfològic, queda clar quina és la categoria no marcada i la genèrica, però des del punt de vista social això no queda tan clar.

Des del punt de vista morfològic, queda clar quina és la categoria no marcada i la genèrica, però des del punt de vista social això no queda tan clar.

la categoria no marcada i la genèrica, però des del punt de vista social això no queda tan clar. Hi ha una part de la societat que ja no percep el masculí com a genèric i cal donar-hi solucions. Els lingüistes han de cercar solucions i no anar amb les gramàtiques de les llengües com si fossin eines inflexibles o com si fossin uns manaments immutables.

Així que jo no m'atreveria a generalitzar i afirmar categòricament que el gènere masculí en català és sempre el genèric i l'inclusiu; tot depèn del context i de la situació. I, per bé que canviant la llengua no canviem la societat, sí que és cert que hi ha gent que ha deixat de percebre el gènere masculí com a genèric. La realitat canvia i les percepcions també. Cal tenir la ment oberta i no tancar-se a res. L'important és educar la gent en la igualtat i el respecte i potser deixar la llengua tranquil·la, perquè el temps i els parlants, de forma natural, acabaran trobant la solució i els lingüistes i filòlegs, la descriuran. ■

Violències masclistes. El nom i la cosa

Eulàlia Lledó i Cunill

Hi ha un solvent film titulat *On the Basis of Sex* (EUA, 2018), dirigit per Mimi Leder, sobre Ruth Bader Ginsburg (1933-2020), notòria jutgessa del Tribunal Suprem del EUA (també n'hi ha un documental, *RBG* (EUA, 2018), de les directores Betsy West i Julie Cohen).

Noteu la paraula *sex* del títol perquè quan el van traduir al castellà, van trasmudar *sex* en *género*: *Una cuestión de género* i van descartar-ne la paraula *sexe* que és la que sembla que li correspondria. La lliure traducció es practica en altres moments; per exemple, quan tradueixen una assignatura que Ginsburg imparteix, *Sex Discrimination and the Law* com a *Discriminació de Gènere i Llei*. El món a l'inrevés: habitualment s'argüeix que en anglès s'usa *gender* i no *sex*, i que, per tant, l'anglès tradueix la paraula *sexe*, freqüent en les llengües romàniques, per *gender*. [Posteriorment a l'escriptura d'aquest article, el film ha estat subtítulat en català i han traduït el títol així: Per raó de sexe; és a dir, hi han respectat la paraula *sexe*.]

Però l'ús del mot *sex* en el film no ha d'estranyar; recordem amb quina paraula acaba la dinovena esmena (1920) de la Constitució dels EUA: «The right of citizens of the United States to vote shall not be denied or abridged by the United States or by any State on account of sex»; és a dir, «...per raó de sexe». No és ben bé cert, doncs, que el nostre *sexe* sigui el seu *gender*, que és l'argument que habitualment es fa servir quan es parla de la proliferació de la paraula *gènere* per a substituir paraules específiques i ajustades a diferents contextos. És evident que en les enquestes no et pregunten de quin gènere ets sinó de quin sexe. Una altra cosa és que a l'enquesta li faltin una o més caselles per a cobrir diverses possibilitats.

El títol d'*On the Basis of Sex* és un sintagma extret literalment de l'escrit de Ginsburg per defensar una de les múltiples causes que va dur als tribunals, en la qual es basa la pel·lícula. El moment crucial pel que fa a la qüestió que ens ocupa, és quan, tot d'una, la secretària que passa en net l'al·legat fa notar a la jutgessa que a cada pàgina hi ha escrita no sé quantes vegades la paraula *sex*, paraula una mica forta i malsonant, tabú, vaja, atès que remet a hormones desfermades i a magrejades al seient de darrere d'un cotxe, i que potser seria millor canviar-la; s'entén que per no incomodar el tribunal i perquè se la prenguin seriosament. Així ho van fer, i l'escollida va ser *gender*. Literalment, un eufemisme.

Habitualment s'argumenta que la paraula gènere pel que fa a les expressions estudis de gènere, perspectiva de gènere, etc., és un calc de l'anglès.

Habitualment s'argumenta que la paraula *gènere* pel que fa a les expressions *estudis de gènere, perspectiva de gènere, etc.*, és un calc de l'anglès, i en part és així; però és que, a més, eviten —en el món acadèmic, en l'àmbit polític, etc.— una altra paraula forta i «malsonant» com seria, per a aquests dos casos, *feminista* (*estudis feministes, perspectiva feminista*). Una eufemística substitució semblant a la de *gender* per *sex*, com en l'al·legat de la jutgessa Ginsburg. Una tàctica, doncs, per a usar una llengua neutra (ni carn ni peix) que passi despercebuda i que no molesti ningú. D'altra banda, que la paraula *feminisme* i derivades facin mal a les orelles de segons qui, n'explica la vigència i l'extrema necessitat.

A això s'hi ha de sumar el complex d'inferioritat i el generalitzat embadaliment panoli envers tots els termes provinents de l'anglès, encara que no calguin, encara que bandegin paraules genuïnes. Dos exemples podrien ser *fake* o *password*; o que una expressió com *sense sucre* se substitueixi per una de menys econòmica com *lliure de sucre*.

Aquest és el context ampli en què s'emmarca la discussió sobre la bondat o la maldat de la paraula *gènere*, que té repercussions òbvies en la denominació de la violència perpetrada per homes contra dones a causa del seu sexe; és a dir, per culpa del masclisme o la misogínia.

Sovint es data la polèmica (pel que fa al castellà) cap als anys 2003-2004, arran de la Llei orgànica 1/2004, del 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere però en realitat arrenca de força abans.

En 1995 es va celebrar la Conferència de Pequín i va ser llavors (tot i que feia almenys tres anys que la denominació s'estava passant) quan es va començar a popularitzar entre moltes feministes la paraula *gènere*, atès que va ser el terme pactat per a compartir a escala mundial una denominació que identifiqués la diferent posició de dones i d'homes, històricament i avui, així com les diferents situacions i possibilitats que se'n deriven.

A partir d'aquell moment es detecta la paraula en molts documents diferents —per exemple, en 1997, dins el número 30 de la revista *Archipiélago* (<https://webs.ucm.es/info/especulo/cajetin/generob.html>) i, fins i tot abans, en 1993 en un document de l'Equador (RAE, CREA)—; però és arran d'un article de Cristina Alberdi del 18 de febrer de 1999 en *El País* que es desferma la tempesta. El firmaven també Carmen Romero, Micaela Navarro, Esther Peña, Florentina Alarcón, Ana María Pérez del Campo, Ana María Ruiz-Tagle i Carmen Olmedo. Es titulava «La violència del [sic] gènere». L'expressió *violència de gènere* s'hi repetia onze cops. (https://elpais.com/diario/1999/02/18/opinion/919292404_850215.html)

Aquest article en va desencadenar dos de l'aleshores defensor del lector [sic] d'*El País*, Camilo Valdecantos, publicats durant el mes següent. A Valdecantos li sembla que el sintagma «chirría en español». Altres personatges van opinar sobre la qüestió. Vicente Molina Foix troba que és d'una «literalidad sin duda anómala y chirriante» i d'una «fealdad intrínseca», una crítica que ja es veu que no és gaire científica. Àlex Grijelmo creu que és una «pésima traducción del inglés: meliflua y blandurria además»; proposa *violencia machista* i formes similars, i fa esment, no sense raó, del complex d'inferioritat davant l'anglès —tot i que Alberdi va explicar les raons de l'opció de

traduir un terme que substituïa formes genuïnes—. S'hi van afegir un munt de veus, com ara Fernando Lázaro Carreter.

De fet, just després de la conferència de Pequín, el llibre d'estil de l'Agència EFE va distribuir una nota a totes les seves redaccions per comminar que en les notícies de l'Agència «debe evitarse a toda costa esta imposición artificial».

Quan has d'utilitzar una expressió de l'estil «a toda costa», estàs reconeixent que ja has perdut la partida, i, així, no hem vist més que florir la paraula *género*, tant en l'expressió *violencia de género* com en altres d'emparentades; només cal recordar la quantitat d'universitats que a l'Estat tenen allò que s'ha convingut a denominar *estudis de gènere*, tant en català com en altres llengües peninsulars.

Les veus contràries al terme addueixen que *gènere* és una paraula lligada a la gramàtica, la literatura i poca cosa més.

Les veus contràries al terme addueixen que *gènere* és una paraula lligada a la gramàtica, la literatura i poca cosa més. No és pas veritat; només cal recordar que el gènere humà és la humanitat o que el DIEC defineix així les dues primeres entrades del mot:

GÈNERE.

- 1 1 *m.* Grup natural d'éssers que s'assemblen per certs caràcters essencials.
- 1 2 **el gènere humà** Els éssers humans considerats col·lectivament.

O les pàgines que hi va dedicar Victòria Sau en el seu *Diccionario ideológico feminista*, I (Barcelona: Icaria, 1990).

Si no fos perquè és la reacció habitual, podria sobtar la irritació i el rebuig que va provocar el poc, en realitat, provocador sintagma *violencia de género*. El mal to i pèssim humor de sempre —més propis del sentiment i la passió que del coneixement lingüístic i d'una ponderada reflexió intel·lectual— que mostren davant qualsevol innovació que vingui, o que els sembli que vingui, del feminisme o de les dones, per molt que després s'introdueixi en la llengua com un peix a l'aigua sense causar cap trastorn i al cap de poc temps sembla que sempre hagi existit; per citar-ne una d'antiga, la denominació *ministra*. Cosa que fa pensar que *violencia de género* prosperarà. Com sempre, qui ho decidirà seran els i les parlants.

De fet, tot i que el 19 de maig del 2004 la RAE va emetre l'*Informe de la Real Academia Española sobre la expresión violencia de género*, (<https://www.uv.es/ivorra/documentos/Genero.htm>) en què es manifestava en contra que l'expressió constés en la Llei, el juliol del 2019 va plantejar incloure el maleït sintagma en el diccionari normatiu. Ja l'havien inclòs en el *Diccionario del español jurídico* i en el *Diccionario panhispánico del español jurídico*. L'any 2004, però, la Real Academia proposava bàsicament el sintagma *violencia doméstica*, expressió eufemística que tendeix a minimitzar el crim i cloure'l en l'àmbit privat.

També plantegen inconvenients sintagmes com *violència conjugal* (perquè n'exclou un munt de casos) i *violència intrafamiliar* (que vol dir tota una altra cosa i no té en compte la violència perpetrada per homes contra dones a causa del seu sexe).

S'ha de dir que en català no hi ha hagut gaire polèmica i que la qüestió ha aixecat molta menys polseguera que en castellà. Tot i que s'utilitza *violència de gènere*, l'expressió que sembla que s'està

consolidant és *violència masclista*. No hi puc estar més d'acord: soc poc partidària d'usar eufemismes o expressions neutres que amaguen la realitat.

En aquest sentit és exemplar, de cap a cap, el títol de la Llei que la detalla —pas imprescindible— i la combat: la Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista. L'article 3 dedicat a les definicions estableix:

Als efectes d'aquesta llei, s'entén per:

a) *Violència masclista*: la violència que s'exerceix contra les dones, com a manifestació de la discriminació i de la situació de desigualtat en el marc d'un sistema de relacions de poder dels homes sobre les dones, i que, produïda per mitjans físics, econòmics o psicològics, que inclouen les amenaces, intimidacions o coaccions, tingui com a resultat un dany o patiment físic, sexual o psicològic, tant si es produeix en l'àmbit públic com en el privat. (<https://www.parlament.cat/document/nom/TL75.pdf>). ■

El plaer de compartir

TRIAS
DES DE 1908

Trias Galetes - Biscuits, S.A.

Ctra. de Sils, 36
17430 Santa Coloma de Farners
Tel. 972 84 12 13
www.trias.cat

El toc de queda

Josep Ruaix i Vinyet

Malauradament, la pandèmia ocasionada pel Covid-19 es va allargassant, amb alts i baixos, més del previst. En el moment de redactar aquest article (finals de l'any 2020) ja es comencen d'aplicar vacunes que, previsiblement, a la llarga hi posaran remei.

Des del punt de vista lingüístic, ja hem tractat aquest problema (qüestions de nomenclatura, bàsicament) en dues ocasions anteriors: en el núm. 112 de LLENGUA NACIONAL (3r trimestre 2020) amb l'article «El problema lingüístic covidà» (pp. 28-31) i en el número 113 (4t trimestre 2020) amb l'article «Un altre terme covidà conflictiu» (pp. 32-34). Doncs bé, ens veiem obligats a continuar la sèrie, si bé aquesta vegada amb menys conflictivitat (lingüística).

En efecte, la segona onada de la pandèmia (iniciada cap a la tardor del 2020) va portar els governants del nostre país a decretar novament l'estat d'alarma i, emparant-se legalment en aquest, a imposar el «toc de queda», un altre terme més o menys discutit. Això ens permet d'il·lustrar-ho una mica¹, sense embrancar-nos massa, perquè creiem que no val tant la pena, havent-hi més consens.

Segons el *Gran diccionari de la llengua catalana* (Barcelona 1998) el substantiu *queda* es troba usat, en la nostra llengua, cap a l'any 1850 i és una habilitació (canvi de categoria gramatical) de la forma femenina de l'adjectiu antic i dialectal *quet*, *queda*, variant de les formes més normals *quiet*, *-a*, totes les quals provenen de l'adjectiu llatí *quietus*, *-a*, *-um*, que té el mateix significat.

El nom *queda* indicava, primerament, un toc de campana, de més de vint batallades, que es feia a les nou de la nit a l'hivern i a les deu a l'estiu (amb els canvis horaris que actualment tenim, hauríem d'afegir-hi, respectivament, una o dues hores) i era el senyal perquè tothom es retirés a reposar; les persones que després del toc de queda eren trobades al

carrer sense causa justificada eren empresonades. El conegut *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB) en posa dos exemples. Reproduïm només el segon, que és de l'escriptor mallorquí Llorenç Riber en la seva bonica obra *La minyonia d'un infant orat* (unes memòries publicades l'any 1935): *L'òliba, acostumada al silenci d'ençà del toc de la queda, no estava feta a sentir passes a la mala hora* (notem que aquest autor insular fa precedir *queda* de l'article femení *la*, però és més habitual, en el conjunt del nostre domini lingüístic, de prescindir-hi de l'article).

En segon lloc, *toc de queda* significa un toc militar imposat a vegades en les places en estat de setge, pel qual es prohibeix als paisans la circulació pels carrers.

En castellà tenim pràcticament els mateixos usos, significats i etimologia, amb el substantiu *queda* i la locució nominal *toque de queda*. També en castellà existeixen dues variants provinents del llatí: *quedo -da* (poc usada) i *quieto -ta* (la més usada). Tant en català com en castellà, doncs, la idea subjacent a aquests usos i significats és la de 'estar quiet, retirar-se'.

En canvi, l'equivalent francès de *queda* és *couvre-feu* (compost provinent del verb *couvrir* 'cobrir, tapar' i del substantiu *feu* 'foc'), i el de *tocar a queda* és *sonner le couvre-feu*. Veiem, doncs, que la nostra veïna llengua del nord ha partit, per a la seva denominació, del fet d'apagar el foc, cobrint-lo de cendra, per raons de seguretat, és a dir, per tal d'evitar incendis, a una determinada hora del vespre.

Una altra llengua romànica important, l'italià, va copiar aquesta formació francesa adaptant-la així: *coprifuoco*, compost provinent del verb *coprire* 'cobrir, tapar' i del substantiu *fuoco* 'foc', si bé popularment també es diu *coprifuoco*².

És veritat que en català antic es troba la locució nominal *seny del lladre* (amb el significat del modern

1 Ja ho vam fer, succintament, en el setmanari *Catalunya Cristiana* de data 8-11-2020, p. 17, amb el títol «Curiositats lingüístiques sobre el toc de queda».

2 Vegeu G. DEVOTO – G.C. OLI, *Vocabolario illustrato della lingua italiana*, Milà 1967, s.v. *coprifuoco*.

‘toc de la queda’³, en què intervé el subst. *seny*, que, procedent del llatí *signum*, equivalia a ‘campana’, però és un nom que, en aquest sentit de ‘campana’ (que és una aplicació del significat més genèric ‘senyal’), ha quedat obsolet i no hi ha cap necessitat de revitalitzar-lo, sobretot en aquest cas concret, en què, acompanyat del determinatiu *del lladre*, produeix mala impressió.

En resum, sigui amb les formes adoptades pel català i pel castellà, sigui amb les formes adoptades pel francès i l’italià, la substància no varia: es tracta de retirar-se, de quedar-se a casa ben quiets i, simbòlicament, d’apagar la llar de foc, cosa que comporta anar-se’n a dormir. Esperem que el toc de queda, propi de circumstàncies excepcionals, no duri gaire.

Apèndix

Sobre el tema tractat en el nostre article de LLENGUA NACIONAL núm. 112 esmentat abans, podem afegir-hi tres fets, els dos primers ben importants:

1) El dia 30 d’octubre del 2020 el ple de l’Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) va ratificar les propostes de la Secció de Terminologia en relació al gènere del terme *COVID-19* establint que era masculí.

2) El dia 25 de novembre del mateix any en el portal de la Real Academia de la Lengua Española (RAE) es comprovava que, per al mateix terme mèdic, l’acadèmia admetia els gèneres masculí o femení (amb preferència pel primer).

Són, aquests dos, uns fets importants, certament, que corroboren el que nosaltres defensàvem en el nostre article. Deixant de banda prejudicis, rigorismes i immobilismes (per més que siguin benintencionats, d’això no en dubtem), el Termcat i, en el seu moment, l’Institut d’Estudis Catalans haurien de tenir-ho en compte, deixant-se guiar pel sentit comú, pel sentit pràctic i pel sentit d’harmonia entre les llengües i les seves variants. En efecte, no pot ser, d’una banda, que dues instàncies normatives del domini lingüístic català (el Termcat i l’AVL) diguin coses diferents i àdhuc contradictòries, i, d’altra banda, que a Catalunya prescindim del que es fa, generalment i raonablement, en la nostra llengua veïna (i més que veïna: ficada a casa nostra), avalat per la seva

acadèmia (RAE), com també, pràcticament, en les altres llengües romàniques prestigioses.

3) El tercer fet, que costa més d’entendre i per això no cataloguem com a tan important, és el que devem a una comunicació particular de l’atent lingüista Albert Pla Nualart. Mirarem d’explicar-lo tan clarament com puguem. Fins ara, el Termcat dóna com a gènere gramatical preferent per a *COVID-19* (o *Covid-19*, o *covid-19*, o simplement *covid*) el femení, basant-se en la consideració que es tracta d’una malaltia, i *malaltia* és, en català, de gènere femení. Ara bé, de tant en tant aquest terme també s’aplica al virus, que tothom considera (comprenent-hi el Termcat, naturalment) que es denomina en gènere masculí. Doncs bé, arran sobretot de les proves massives per a detectar tal virus mitjançant el sistema que el Termcat anomena *cribratge*⁴, els organismes i els mitjans de comunicació que segueixen els consells del Termcat diuen, per exemple: «un cribratge massiu per (a) detectar la covid-19», sense adonar-se que, fent tals proves a persones que, en principi no tenen la malaltia de què parlem, només poden detectar si tenen o no tenen el virus (cosa que, és clar, si resulta positiva, després podrà, o no, fer desenvolupar la malaltia), però, en realitat, empren el gènere femení en contra del que prescriu el mateix Termcat (que, repetim-ho, només prefereix el gènere femení per a la malaltia, no per al virus: per a aquest prescriu únicament el gènere masculí). I així, cloent aquest «Apèndix», hem de dir que el Termcat, havent fet cas només a mitges dels consells que lleialment alguns estudiosos li havíem fet arribar, ha fet caure en una trampa (involuntàriament, és clar) els usuaris que, disciplinadament però acríticament, han seguit les seves indicacions. Potser ací hi escauria el refrany: «No es pot menjar tot el que és gras.»

3 Segons el DCVB, s.v. 1. *seny*.

4 Terme també discutit, com expliquem detalladament en el segon article, citat abans i publicat en l’anterior número de LLENGUA NACIONAL. A propòsit, s’hi ha de corregir una errata: a la p. 37, paràgraf a), última línia, diu «però *próprio -ia*» per «però *próprio -ia*» (termes portugueses).

Anar de gallufes

Andreu Salom i Mir

El pas del temps, el canvi de models de vida, de sistema econòmic, d'estructures mentals i ideològiques han comportat, entre moltes altres coses, la caiguda en desús de nombroses expressions, dites o frases fetes que eren força usuals en les dècades anteriors a l'arribada del turisme de masses. És un lloc comú asserir, també, que la llengua parlada s'ha vist força afectada a conseqüència de la intromissió constant del castellà, a través dels grans mitjans de comunicació i la immigració massiva de castellanoparlants. La condició de colònia espanyola ha acabat d'agreujar la nostra pròpia situació lingüística i ha empobrit la llengua.

Una d'aquelles expressions genuïnes que ja resten oblidades, i que han perdut l'àmbit d'ús en què eren emprades, és el de «anar de gallufes». El mot gallufa, segons l'Alcover-Moll, té diversos significats, però ací el que ens interessa és el de 'collidora d'olives externa, o sia, vinguda d'un altre poble'. Era un terme habitual en els pobles de la serra, on la collita d'olives era abundant. En els esplets, els amos de les possessions llogaven les collidores. N'hi havia de la mateixa vila, però moltes venien dels pobles del Pla. L'expressió que aquestes

utilitzaven quan sortien de les seves respectives viles era anam a muntanya.

Les gallufes solien arribar a les possessions per Tots Sants. Eren considerades al·lotes un poc capbuit, per tal com, en una societat tradicional estricta i estamental, gaudien d'una llibertat individual i personal. Eren fora de ca seva i aprofitaven la situació per a gaudir de certes llibertats, lluny de la vigilància disciplinària del seu poble. Vivien a unes casetes

prop de les possessions, on disposaven de foganya per a fer-hi foc. Allà parlaven, cantaven i organitzaven qualche ball. I a la vora del foc, enrevoltant la fogatera, hi podia sorgir la passió i néixer l'amor.

Atès el context, anar de gallufes era l'expressió que

hom solia usar, en aquells temps, equivalent a la de l'època turística anar d'estrangeres o anar de picador. Així, els joves més bullanguers visitaven, als vespres, les casetes de les gallufes. Sovint s'hi organitzaven balls i saraus, que podien donar pas a jocs eròtics i sexuals, els desitjos reprimits. Focs, plaers, amor, sexe, però també enyorança i, potser, sofriments. Tot en u.■

Una d'aquelles expressions genuïnes que ja resten oblidades, i que han perdut l'àmbit d'ús en què eren emprades, és el de «anar de gallufes».

Fonts consultades

Valldemossa. L'amor i la cuina, de Sebastià Trias Mercant (Ed. Moll, Palma 1982).

Diccionari català-valencià-balear (Alcover-Moll), tom 6.

**ARA QUE EL CAMÍ
FA PUJADA RESPIRA,
REVISA,
RETROBA,
RENOVA,
REVIU,
REAFIRMA'T,
REVISTA**

L'APPEC representa les editorials de revistes
i mitjans digitals en llengua catalana.

Més de 200 capçaleres de 30 temàtiques diferents.

www.iquiosc.cat

Una característica de la prosa de Carles Riba

Albert Jané

Una de les característiques de la prosa assagística de Carles Riba, figura cabdal de la cultura catalana de tots els temps, és la preocupació extrema per l'exactitud, per la precisió, perquè el lector entengui perfectament el que li vol comunicar, quina és la idea o el judici que vol exposar sobre un punt determinat. Carles Riba se situa a l'extrem oposat de la cèlebre dita de Talleyrand, el famós diplomàtic francès, segons la qual Déu havia donat la paraula a l'home «pour déguiser sa pensée», té el propòsit obsessiu que l'exposició del seu pensament no admeti cap ambigüitat, cap interpretació que no sigui la correcta, i això el duu a l'ús constant de formulacions dobles, justificades o explicitades amb els recursos lingüístics més variats. Així, per exemple, la frase *vull dir*, que va arribar a ser una vulgaríssima i fins i tot irritant falca de llenguatge d'un gran nombre de parlants, en Riba és la indicació que tornarà a formular amb uns altres termes, perquè no sigui possible cap dubte, allò que acaba d'afirmar.

Intentem d'exposar, a continuació, els diversos recursos de què Carles Riba es val per a indicar o, si es vol, justificar aquesta doble formulació tan usual en els seus assaigs. Ens hem limitat, perquè ja ens semblen suficients, als que apareixen en el volum antològic *Llengua i literatura*, a cura de Joaquim

Molas, col·lecció «Antologia catalana», 8, Edicions 62, Barcelona 1965. I els hem ordenat convencionalment, en principi segons el nombre d'ocurrències.

és a dir

... marco representativament ... tota una trajectòria. És a dir, acuso gairebé als ulls la direcció seguida i una distància recorreguda ... (p. 13).

... en la seva essència (del llenguatge) i amb la seva insuficiència; és a dir, com un sistema de signes necessaris ... (p. 17).

... més aviat fa sobiranament de mot, és a dir, de reflex d'una realitat espiritual ... (p. 18).

... Si en l'ús pràctic el llenguatge és mera convenció, és a dir, tria instintiva del que pot ésser comú ... (p. 19).

... voluntat alleugeridora del català, és a dir, una tradició classicitzant ... (p. 20).

... es traduí tot d'una en normes i en acció, és a dir, que conscient del mal i volent salvar-se, no ho ha intentat sinó actuant de mestre ... (p. 39).

... plantejà el problema amb admirable encert de mètode, és a dir bé, ressenyant senzillament ... (p. 76).

N'hi ha, encara, deu ocurrències més. Val la pena fer observar que en totes, llevat l'última de les que hem transcrit, *és a dir* va seguit sempre pel signe de la coma.

vull (volem) dir

... no ve pas del no res; vull dir del beat optimisme ... (p. 20).

Ho sabé amb tota la força d'un sentiment. Vull dir no amb el desinterès ... (p. 24).

... prendre el rave per les fulles. Vull dir tergiversar la intenció de Pompeu Fabra ... (p. 25).

Sempre serà bo de reconèixer-li autoritat «fins aquell moment»; vull dir fins al moment no de l'aparició, sinó ... (p. 28).

... no s'ha vençut mai cap batalla si no s'ha comptat amb la derrota com a possible. Volem dir, que en la nostra lluita per la cultura som dels que creuen que podem perdre (p. 35).

N'hi ha tres ocurrencies més.

si es vol

Des del moment, també teòric si es vol, en què la col·lectivitat ... (p. 16).

... una de les més noblement folles empreses a què un poble, si es vol la minoria dirigent d'un poble ... (p. 21).

N'hi ha tres ocurrencies més.

en altres termes

... les pures ressonàncies que els mots fan entre ells i cap endins. En altres termes, la poesia (...) s'ha assegurat una marxa discursiva ... (p. 17).

... tendia cap aquesta voluntat l'entranyable sentiment d'una vasta massa que atenia les directives del grup. En altres termes, Pompeu Fabra prengué al seu càrrec, valgui l'expressió, una ambició ... (p. 21).

Correlativa al desdeny d'uns nuclis, hi ha l'estima gelosa, recelosa, d'altres. En altres termes: per les circumstàncies del nostre especialíssim ordre patriòtic ... (p. 62).

això és

... hi ha en suma un nom, això és, un mestratge si no es vol dir un cabdillatge ... (p. 59).

... la idea integral de Catalunya, això és, de la pàtria en la unitat del seu destí ... (p. 64).

més ben dit

Eugeni d'Ors ha exposat el problema, més ben dit, ha exposat el mal en conjunt ... (p. 35).

... i quan aquell petit món era prompte per a l'expressió, més ben dit, exigia, per a néixer a la llum dels altres homes, la paraula ... (p. 90).

o sia / o sigui

... prendre-les en llur representació més material, o sia, en els mots mateixos en llur immediata suggestió física ... (p. 14).

... tot allò que lingüísticament és català en l'ample sentit del mot, o sigui, junt amb el que és jutjat de bon ús, tots els arcaïsmes ... (p. 28).

en un mot

... les irrenunciabls adquisicions del quatrecentès al noucentès. En un mot, les normes eternes presidint les noves mitologies (p. 32).

en altres mots

... llur mateixa energia els farà immediatament articulables. En altres mots, creem conqueridors ... (p. 32).

si no es vol tant

... consisteix la seva glòria; si no es vol tant, la seva raó d'ésser. (p. 34).

per a no dir

Ans l'actitud lírica i la novel·lística són, en principi, oposades, per a no dir incompatibles (p. 43).

Totes dues coses ens semblen monstruoses; per a no dir com ens semblaria còmic ... (p. 50).

o si ho vol en termes...

Només advoco, també en això, pel tacte, o si ho vol en termes socràtics, per la coneixença de si mateix (p. 56).

per a dir-ho en una expressió gràfica

... alguna cosa d'aquesta obra, un dia o altre, arribarà al poble; per a dir-ho en una expressió gràfica, alguna cosa en lleparà el poble amb el temps (p. 57).

més exactament

Aribau, o més exactament, el grup que el proclamà iniciador ... (p. 59).

si no es vol dir

... hi ha en suma un nom, això és, un mestratge, si no es vol dir un cabdillatge ... (p. 59).

gosaria / gosaríem dir

... no pot deixar d'implicar una diferent actitud, gosaríem dir una tàctica diferent ... (p. 60).

... sense fer-se vaga i desorientada, gosaria dir covarda, ella mateixa (p. 74).

la qual cosa equival a dir

... perquè l'apreci impliqui tant com es pugui de comprensió, la qual cosa equival a dir que la nació entri, per imatges clares ... (p. 63).

la qual cosa vol dir

Transacció proposada en desig, més taxativament en una oració; la qual cosa vol dir que el poeta ... (p. 83).

val tant com dir

... símbols d'estirp novaliana, que comptat i debatut val tant com dir antigoethiana (p. 82).

si voleu

... doblats de talent política, si voleu, els homes no ja de somni i de plany, sinó de tasca, de govern ... (p. 85).

diríem millor

És la part catalana, diríem millor la reacció catalana ... (p. 85).

A més de tots aquests casos de doble formulació, hi ha aquells altres en què Riba vol justificar els termes en què fa una determinada afirmació, amb el desig constant de ser interpretat correctament, i potser anticipant-se a una possible objecció. Aquests són els casos que hem anotat en el conjunt de textos que comentem, d'una extensió de vuitanta-cinc pàgines.

Un dels motius pels quals Pompeu Fabra mereix més la nostra admiració, i **no vacil·lo a dir** la nostra gratitud ... (p. 26).

Diria precisant més, que tota la seva obra de gramàtic ... (p. 26).

Mirat de prop i **dit ben curt**, sense candidesa xovinística, el fenomen ... (p. 33).

Per a dir-ho en el mot potser més just: un *Anti-Glossari* (p. 37).

... ja que, **per a dir-ho d'un cop**, ha estat improvisada, escadussera ... (p. 38).

un coneixement de l'home, fundat –rabelaisianament **anàvem a dir** «confiat»– en l'amor a l'home ... (p. 45).

Era, **per a dir-ho curt**, un article de circumstàncies i de fets (p. 52).

... cadascun dels nostres escriptors ha estat en lluita, **diguem-ho així**, civil (p. 63).

... la seva crisi, la seva tempesta, el seu desordre –**no ens barallarem pel mot**– ... (p. 77).

Perquè ¿no lliscà i relliscà en la il·lusió d'anar amb versos –**em guardo de dir** que pels versos– cap a la santedat ... (p. 79).

... la llum de Goethe i les intuïcions genials de Novalis li taparen, **estic per dir** (p. 87).

... però tot experimentant-la continguda, **estem per dir**, cortesa ... (p. 89).

... tot plegat el tenia abstret, absent; **per a dir-ho en un mot** que ell estimava, entotsolat ... (p. 89).

Al contrari, en **diríem** un gust sa, generós, de viure i de viure's vivint (p. 90).■

La llengua de signes catalana (LSC), llengua pròpia

Josep Quer

ICREA - Universitat Pompeu Fabra

En aquests darrers anys la llengua de signes catalana (LSC) ha anat guanyant visibilitat al nostre país, sobretot amb la presència d'intèrprets en algun mitjà de comunicació, en actes públics de tota mena (rodes de premsa del Govern, pregons, actes polítics, obres de teatre, etc.) i a les xarxes socials. El ple reconeixement legal de l'LSC l'any 2010 i algunes accions endegades per la mateixa comunitat sorda, l'àmbit de la recerca i l'administració de la Generalitat de Catalunya també hi han contribuït. Paradoxalment, però, aquesta visibilitat sovint és indirecta, perquè el protagonisme no és dels mateixos signants sords, sinó d'aquells professionals que faciliten la comunicació entre persones sordes i oients. Són ben pocs els continguts que ens arriben signats directament per persones sordes a través de mitjans de comunicació generalistes.

En efecte, l'LSC és una mica més present en la nostra societat i el coneixement sobre la seva existència s'ha estès, però hi pesa encara l'estigma de ser un sistema lingüístic instrumental que fan servir les persones sordes per a comunicar-se entre elles. Més d'un cop desperta la curiositat o l'interès del ciutadà que hi entra en contacte, per la seva singularitat respecte a les llengües orals, però en la majoria dels casos no va més enllà. Costa molt erradicar aquesta visió utilitària de la llengua per a superar les barreres de comunicació a què s'enfronten els signants sords, com ho demostra la darrera campanya publicitària del 012 a la CCMA: malgrat que l'objectiu és divulgar-ne l'existència i promoure'n el (re)coneixement social, posa el focus inicial en la funció integradora. Resulta sorprenent, a més, que l'anunci no incorpori interpretació a l'LSC i sigui en català oral i subtítols, només amb la inclusió d'uns quants signes aïllats, com a il·lustració.

Pel fet de ser una llengua vinculada tradicionalment a una discapacitat, no ha estat fins fa ben poc que s'ha adquirit consciència que es tracta d'una llengua plena, vehiculada en una modalitat diferent, la modalitat visogestual, que fa que s'articuli manualment, però

també amb el rostre i amb el tors, i que es percepí per la vista. Aquesta discrepància òbvia en relació amb la producció i la percepció de les llengües orals ha fet que durant molt temps es consideressin codis de comunicació manual «inventats» o «creats» per les persones signants. D'aquí que encara sigui força estès l'ús de denominacions errònies com «llenguatge dels signes» o «llenguatge dels sords (o sordmuts)». També s'empra «llenguatge de signes català», ben sovint des de la creença que la llengua de signes és una transposició del català a la modalitat visogestual, o simplement que és una combinació de mímica i gestos transparents. Malentesos d'aquesta mena es troben bastant difosos entre la població que no ha tingut contacte amb signants o amb la llengua de signes. Tanmateix, amb el coneixement de què disposem, sabem que les llengües de signes tenen gramàtiques i lèxics amb les mateixes propietats abstractes que les llengües orals ben estudiades per la lingüística, i que canvien al llarg del temps d'una manera comparable –això sí, amb trets propis vinculats al canal visogestual

El signe *signar* en LSC (*Vocabulari bàsic de la llengua de signes catalana de la DGPL*, © Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya)

Imatge del VI Seminari de la Llengua de Signes Catalana celebrat a l'IEC l'any 2016 (© FESOCA)

que els és propi i a les condicions sociolingüístiques de la comunitat d'usuaris. D'altra banda, a partir de la llengua de signes i de la perspectiva sorda sobre la vida en un entorn majoritari oient neixen una identitat i una cultura pròpies de la comunitat, que es vehicula a través de formes de creació com la poesia, la narració, el teatre, el cinema i l'humor, entre altres. Tot sovint es distingeix gràficament aquesta perspectiva cultural i lingüística de la sordesa emprant la majúscula (cultura/comunitat/persona Sorda), per tal de diferenciar-la de la visió mèdica de la sordesa com a privació d'audició, com a manca.

Sabem que les llengües de signes sorgeixen d'una manera espontània dins de comunitats de persones sordes, encara que no en tinguem documentació. A conseqüència del seu estatus tradicionalment marginalitzat i del seu caràcter visual, no en tenim registres fins ben recentment, quan van sorgir les filmacions i l'ús se'n va anar estenent, especialment l'ús del vídeo. Com passa amb moltes llengües de tradició oral en què no s'empra cap sistema d'escriptura, tampoc no existeixen testimonis escrits de formes més antigues de la llengua, més enllà de descripcions estàtiques o textuals de signes en alguns casos. Perquè sorgeixi una llengua de signes, cal que existeixi una comunitat de persones sordes mínimament estable al llarg del temps. Els dos pilars de la consolidació i la transmissió de les llengües de signes en les societats occidentals han estat tradicionalment, d'una banda, les associacions de persones sordes signants, que ofereixen un espai d'interacció social

Sabem que les llengües de signes sorgeixen d'una manera espontània dins de comunitats de persones sordes, encara que no en tinguem documentació.

en llengua de signes, d'activitats de lleure i de suport, i, de l'altra, les escoles específiques per a l'ensenyament dels infants sords. Aquests condicionants fan que les llengües de signes que coneixem siguin relativament joves, amb una edat mitjana d'entre un

i tres segles, tot i que existeixen tant notícies més antigues de l'ús de comunicació signada com de més recents (p.e., la llengua de signes nicaragüenca, que emergeix a partir de finals dels anys setanta del segle xx). En el cas de l'LSC, sabem que Joan Albert i Martí va obrir a Barcelona la primera

escola per a infants sords, inicialment com a institució privada i després com a escola pública amb el suport de l'Ajuntament: l'Escola Municipal de Sordmuts de Barcelona, establerta al Saló de Cent del consistori, va funcionar entre 1800 i 1802 i va ser pionera pel fet d'acollir infants sords independentment dels seus orígens socials o econòmics (històricament, l'educació d'infants sords havia existit per a infants nobles). L'experiència de l'Escola Municipal, tot i ser breu, serà continuada per altres iniciatives també fora de Barcelona. Fins i tot després del Congrés de Milà de 1880, que va imposar la visió oralista que establia l'ensenyament exclusiu de i en la llengua oral i prohibia la llengua de signes i de la comunicació signada a les escoles de sords, el simple fet que els infants sords visquessin en aquestes escoles afavoria l'aprenentatge i la transmissió de l'LSC.

Les associacions de persones sordes a Catalunya es remunten als inicis del segle xx. L'any 1909 es crea la Sociedad de Socorros Mutuos entre los

Sordos de ambos sexes a Barcelona, i l'any 1916, el Centro Familiar de Sordomudos (actualment Casal de Sords). Avui dia són moltes les associacions presents a Catalunya i tenen com a entitat de màxima representativitat la Federació de Persones Sordes de Catalunya (FESOCA). No existeixen dades del cens de població o d'usos lingüístics sobre el nombre actual de signants, però la FESOCA estimava fa uns quants anys que a Catalunya hi havia uns 12.000 signants d'LSC sords, i uns 25.000 en total. Cal esmentar que l'LSC també s'empra a l'illa de Menorca (a diferència de Mallorca i Eivissa, on es fan servir variants de la llengua de signes espanyola, LSE), però el nombre de signants és petit.

El moviment associatiu de persones sordes ha estat al capdavant de la lluita pels seus drets civils i la defensa de l'LSC. Aquest moviment emancipador ha trobat suport en els estudis lingüístics que des de la dècada dels anys seixanta van començar a oferir proves empíriques que les llengües de signes són llengües naturals, amb propietats comparables a les de les llengües orals, és a dir, que es poden descriure des d'un punt de vista fonològic (que s'ocupa de les unitats mínimes sense sentit que es combinen per a donar lloc a morfemes), morfològic (que estudia com els morfemes es combinen per a crear mots/signes), sintàctic (que explica com els mots/signes s'estructuren en oracions) o discursiu (que analitza com les oracions conformen unitats superiors com discursos

o «textos»). De la mateixa manera, podem descriure i estudiar els lexicons de cada llengua de signes. A part d'aquestes propietats lingüístiques internes, s'han abordat aspectes externs, com la variació sociolingüística, el canvi diacrònic, els processos d'adquisició infantil o les patologies del llenguatge en signants. Tots aquests avenços han estat la clau de volta en la defensa de les llengües de signes com a llengües plenes; això sí, emprades per comunitats minoritàries i minoritzades. En el cas de l'LSC, n'ha resultat l'esment explícit en l'Estatut d'Autonomia de Catalunya del 2006 i el reconeixement legal amb una llei específica l'any 2010. A diferència de la llei espanyola del 2007 (Llei 27/2007), que reconeixia l'LSE i LSC com a part de les mesures d'accessibilitat per a les perso-

nes sordes, la llei catalana (Llei 17/2010) adopta una perspectiva estrictament lingüística i la reconeix com a llengua pròpia de la comunitat sorda de Catalunya. Entre altres mesures, n'estableix el dret d'ús, l'aprenentatge, la recerca i la interpretació, i preveu la creació del Consell Social de la Llengua de Signes Catalana, integrat per tots els actors que hi estan implicats (creat l'any 2012).

Per tal de desplegar les polítiques previstes en la llei, és imprescindible disposar d'un coneixement científic sòlid de tots els aspectes de la llengua. La recerca sobre LSC ja feia anys que es duia a terme, sobretot en l'àmbit universitari, però també des de dins de

Per tal de desplegar les polítiques previstes en la llei, és imprescindible disposar d'un coneixement científic sòlid de tots els aspectes de la llengua.

Portal de la llengua de signes catalana (LSC) de l'Institut d'Estudis Catalans

Vídeo sobre l'LSC de la DGPL (© Departament de Cultura, Generalitat de Catalunya)

la comunitat de signants. Tot i això, les llacunes són encara molt importants, com en la majoria de les llengües de signes. Seguint un model comparable al del català, la llei de la llengua de signes catalana assigna a la Direcció General de Política Lingüística «la direcció, la planificació i la coordinació interdepartamental de la política lingüística amb relació a la difusió i el foment de la llengua de signes catalana» i a l'Institut d'Estudis Catalans les tasques de sistematització, normativització i impuls de la recerca. Per tal de poder disposar d'un coneixement sòlid de l'LSC, la Secció Filològica de l'IEC duu a terme dos projectes estretament vinculats: un corpus representatiu de mostres de llengua format per dades recollides entre diferents grups d'edat de signants de tot el territori, i una base de dades lèxica amb informacions detallades per a cada lema. A més, des de fa temps ofereix el Portal de l'LSC, amb la versió en línia de la *Gramàtica bàsica LSC* i una base de dades bibliogràfica, entre altres informacions. Un resum de la recerca existent en format de gramàtica descriptiva serà publicat pròximament a la plataforma del projecte europeu SIGN-HUB (www.sign-hub.eu), juntament amb molts d'altres continguts sobre la LSC i moltes altres llengües de signes.

Cal tenir present, a més, que, tot i el millor coneixement i el reconeixement de les llengües de signes, queda pendent abordar l'aspecte més vital per a la llengua: la seva adquisició. La visió oralista encara és molt present en la societat i en les administracions, que davant d'infants amb deficiència auditiva continuen promovent entre els pares l'ús exclusiu de la llengua oral, especialment arran de la generalització dels implants coclears entre aquest grup de població en edats molt primerenques. Aquest biaix contra un bilingüisme ple llengua oral - llengua de signes des de l'inici, durant els anys crítics per a l'adquisició espontània del llenguatge, té com a resultat que molts infants sords experimentin una exposició incompleta o tardana a la llengua de signes. Les conseqüències d'aquesta situació poden esdevenir greus per al desenvolupament lingüístic, cognitiu i emocional de la persona i arriben a ocasionar casos de privació lingüística. Una societat avançada com la nostra no pot permetre greuges inacceptables com aquest, fruit de prejudicis, de desconeixement i de la negligència de les qüestions ètiques que es plantegen. D'altra banda, si la situació actual no es corregeix, el futur de la llengua de signes catalana deixarà d'estar a les mans dels seus signants naturals, els únics que la poden mantenir viva. █

Un nou «Parlem-ne!» virtual

Seguint el format virtual de l'anterior taula rodona del cicle «Parlem-ne!», dedicada a l'estat de la llengua en els diferents territoris de parla catalana, el 9 de desembre vam emetre la segona de l'any 2020 amb tres territoris més: el Carxe, la Franja de Ponent i les Illes Balears.

Des de Monòver, la filòloga Ester Limorti ens parlà del curiosíssim cas del Carxe, uns poblets dispersos de Múrcia on parlen català i on la llengua, tot i que el Govern murcià no en reconeix l'ús, sembla tenir assegurada la continuïtat pel fet que els alumnes de primària de lecla i de secundària de la Canyada del Trigo van al Pinós de Monòver (País Valencià) a estudiar i, per tant, l'aprenen.

Des del Matarranya, el sociòleg Natxo Sorolla ens aportà dades lingüístiques de la Franja amb un esquema de la seva tesi doctoral i un estudi inèdit, que ens oferí en primícia, centrat en la Ribagorça, que mostra una certa estabilitat en l'àmbit familiar, malgrat que la conclusió final és que al nord de la Franja es produeix un trencament de la transmissió familiar i el català està deixant de ser la llengua per defecte entre catalanoparlants.

I, des de Palma, el lingüista Ivan Solivellas destacà que, malgrat el gran creixement poblacional a les Illes (de més d'un 150% en conjunt, i d'un 300% a Eivissa i Formentera) per l'arribada d'una població al·lòctona, les enquestes asseguren que quasi tothom entén el català i pot parlar-lo, si bé la situació lingüística varia segons el territori: a Menorca és millor que a les Pitiüses, on es pot qualificar de risc, i a Mallorca manté un cert equilibri.

D'esquerra dreta i de dalt a baix: Ester Limorti, Ivan Solivellas, Natxo Sorolla i Màriam Serrà

L'activitat acabà amb un joc lèxic proposat per un participant, consistent a dir, cada ponent, com designen en el seu territori elements quotidians com *patata*, *pastanaga*, *tarda* o *nens i nenes*, entre altres. Al cap d'uns quants dies, un participant del Vallespir que ja s'havia connectat a la taula rodona anterior ens envià les variants nordcatalanes d'aquests termes, fet que demostra que, a cada emissió, anem guanyant adeptes, ja que hem rebut molts comentaris favorables de diferents indrets.

Atès que en el 2020 no vam poder seguir el programa d'expansió territorial per a anar a presentar l'entitat i la revista, creiem que aquestes accions virtuals són un bon recurs divulgatiu.

Podeu visualitzar l'activitat al nostre canal de YouTube. En el web de Llengua Nacional mostrem també una relació de vídeos breus sobre aquests territoris i l'enllaç al programa *Téntol* d'IB3 TV, molt amè i interessant, que s'emet el diumenge a les 10 de la nit i que, sens dubte, recomanem.■

Blanca Serra guanya el Premi Pompeu Fabra a la Fidelitat Lingüística 2020

El VIII Premi Pompeu Fabra a la Fidelitat Lingüística, lliurat el 26 de novembre del 2020 al Saló dels Miralls del Palau Marc de Barcelona, seu del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, fou concedit a la nostra sòcia i antiga membre del Consell de Redacció de *Llengua Nacional* Blanca Serra i Puig, la qual, amb veu ferma però serena, inicià el seu discurs amb aquestes paraules de Mestre Fabra: «Cal no abandonar mai ni la tasca ni l'esperança.» Assegurà que les ha tingudes sempre

en la ment en els moments bons d'avenç i resistència, i en els dolents d'agressió i repressió que ha viscut i viu la nostra llengua. També afirmà que una llengua no mor per causa de les lleis adverses, sinó perquè les persones que poden parlar-la no la parlen, i que la fidelitat lingüística és una força enorme que tenim a les nostres mans.

L'enhorabona, companya, pel reconeixement a la teva incansable lluita per la llengua i pel país! ■

La consellera de Cultura, Blanca Serra i la directora general de Política Lingüística

Podeu visualitzar la intervenció de Blanca Serra en l'enllaç d'aquest breu vídeo de dos minuts i mig de durada:

https://drive.google.com/file/d/1wY2RAi2_7f3t6xvRJsZ5QNnDDr3hIrME/view?usp=sharing

La ILC homenatja Albert Jané

El 21 de desembre propassat, la Institució de les Lletres Catalanes (ILC) va retre homenatge al nostre estimat company Albert Jané, membre de la Junta de Govern de l'Associació i del Consell Assessor de la revista.

L'acte, que es va poder celebrar presencialment, tingué lloc, a les sis de la tarda, a la Sala Oriol Bohigas de l'Ateneu Barcelonès, amb aforament limitat i totes les mesures de seguretat requerides per a l'ocasió, incloent-hi la ventilació natural gràcies a unes finestres obertes de bat a bat que obligaven els assistents a mantenir-se ben abrigats.

Albert Jané adreçant-se al públic

Amb intervencions d'Oriol Ponsatí-Murlà, director de la ILC, Jordi Manent, Mercè Canela, Jordi Riera, Joan Ferrer i de la consellera de Cultura Àngels Ponsa mitjançant un vídeo prèviament enregistrat, amenitzades

amb lectures de textos janerians a càrrec de Txé Arana i alternades amb fragments enregistrats d'entrevistes a l'homenatjat, va transcórrer aquest acte de celebració de les noranta dècades de vida d'Albert Jané i de reconeixement a la seva perseverant dedicació a la llengua.

Obsequi commemoratiu als assistents

Volem destacar l'encertada descripció que Joan Ferrer féu d'Albert Jané: «El Gran Senyor de la Llengua Catalana que, a través de les paraules, ens construeix un món de llibertat.»

Al seu torn, Jané va cloure l'acte amb aquesta sentida expressió de gratitud: «Estimades amigues, estimats amics: Us estic profundament agraït per la vostra generositat.» I, evocant uns mots d'Aureli Capmany, afirmà rotundament: «Tot el que he fet ho he fet per Catalunya.»

La meva llengua, la meva vida

TERESA COSTA-GRAMUNT
Voliana Edicions
Argentona, 2020
137 pàgines

Sóc davant un llibre d'una alta volta èpica descriptiva. Es desplega mitjançant una bella prosa cartesiana: metòdica, lògica i racional. Na Teresa Costa-Gramunt (Barcelona, 1950) m'obliga a alenar —a cada batec de coma— desitjós per tornar a mamprendre el camí d'una lectura feta tota d'una tirada. El seu ofici d'amor és sense clivella. La filatura primmirada és d'un domàs carmesí exquisit sense trencs. Vet aquí una obra que esdevindrà una referència al reialme de les apologies de la llengua catalana. Així, em vaig desvetlar commogut —a l'albada del darrer dia del 2020— a la Balconada de Guardamar.

La meva llengua, la meva vida és un llibre admirable, delitós i deliciós per tot un seguit de raons estilístiques internes. La seua lectura ens descobreix una gran personalitat. Aquí, però, no us espereu una ressenya farcida d'*espòilers* en el meu cant lleu i breu que us n'aconsella la lectura. No abusaré gens de les citacions d'un text ple de petits tresors fraseològics.

L'estructura és la d'un llibre d'assaig de tan sols 137 pàgines, subdividit en quinze apartats de reflexió lingüística, política, ètica i sovint filosòfica. La peça és ben travada. La lectura és de bon pair alhora que flueix sense perdre mai fondària. La seua prosa és salpebrada de l'*Ars Poètica* d'una escriptora de bibliografia temporada

extensa. Llibre endins, les anècdotes adverses a la llengua catalana conformen el seu pinyol més íntim. Les hem sentides o patides totes en la llarga nit llarga que dura i no atura. En pledejar —plena de seny— ho fa per tots nosaltres. Capireu que em recorde l'amor espiritual d'Ausiàs Marc per una Teresa amb la qual comparteix el nom.

Un bell exemple, doncs, de literatura neta, feta d'elegància i d'una gran riquesa intel·lectual. L'autora milita dins l'humanisme universal davant el qual em llevaré sempre el capell: jo que en sóc un fidel portador no metafòric. Des de la seua talaia, té el solatge —la mare del vi— i la serenor combativa de l'exercici que «va de dret al gra», expressió aquesta apresada a casa.

Endemés —com a rerefons polític— fa de portaveu d'una Catalunya a les Nacions Unides. Així —malgrat la promesa anterior— permeteu-me una citació excepcional: «no voler pertànyer a l'Estat Espanyol no significa no respectar, estimar Espanya, els espanyols, la seua llengua i cultura». Com ha de ser amb tota la tessella mundial.

Si he de fer-vos un cant, però —lluny dels ulls lluny del cor—, m'agradaria afegir-hi una reflexió. Sóc ací per recordar-vos —als catalans «estrictes»— que Catalunya haurà de continuar envoltada de gairebé la meitat dels parlants mundials potencials d'aquesta llengua en Estats i «estats» diferents: Espanya, França, Andorra i Itàlia. Nos ens podem permetre el luxe d'esquarterar-nos pel que fa a l'extensió i la responsabilitat per una llengua compartida.

Del segle XIX ençà, Barcelona ha fet de «pal de paller» com ho feu València en el segle XV. Catalunya gaudeix del privilegi de ser l'únic país europeu que tan sols fa frontera amb territoris de la seua mateixa llengua: terra endins i mar enllà. El *tempo* musical dels territoris és divers; la gran simfonia, però, és unitària. És la millor garant de la nostra importància europea cultural present i futura.

Deseu, doncs, *la meua llengua, la meua vida*, al calaix de les nits del desesper lingüístic per extraure'n forces renovellades. El seu feminisme il·lustrat —d'una mestria i sensibilitat a frec de pell— és un plaer i un regal per als sentits.

A tall de cloenda, hi afegiré, però, uns pronoms tinguts per febles en una frase de l'autora. Ens hauran de fer més forts a tots: ja que hi vaig néixer no em negaré i en parlaré.

JOAN-CARLES MARTÍ I CASANOVA

Uns béns compartibles: l'epistolari de Marià Manent i Marià Villangómez (1954-1987)

NEUS GIMÉNEZ TUR
Miquel Costa editor
Eivissa 2020
146 pàgines

Si ens proposem de conèixer l'actualitat del grau de patrimonialització literària d'un escriptor, caldrà que ens fixem en la seva pervivència institucional, acadèmica i editorial. Això és el que volem fer notar, en primer lloc, de l'obra que ressenyem, titulada *Uns béns compartibles: l'epistolari de Marià Manent i Marià Villangómez (1954-1987)*, de Neus Giménez Tur, perquè entenem que és un actiu que no solament serveix sinó que fa créixer, en aquest cas doblement com a novetat editorial que és i pel valor acadèmic que comporta, l'obra de dos escriptors, anecdòticament dos Marians, Marià Manent (1898-1988), *el poeta de la constància*, i Marià Villangómez (1913-2002), *el poeta de l'illa universal*, com escriu Giménez.

En el volum tot es duplica, i no per l'apartat de l'epistolari sinó perquè, òbviament, ens acosta a dos autors, a elements cabdals de les seves vides, ens els situa en el panorama literari català i en dos indrets de la nostra geografia literària, ens descobreix dos mons que comparteixen: la naturalesa com a font d'inspiració per a la creació literària i la traducció com a ampliació de la pròpia obra poètica. A més, ens ofereix un índex onomàstic i uns annexos imprescindibles per a una lectura profitosa —cosa que sempre és d'agrar— i perquè es dota d'un pròleg, de l'eivissenc Felip Cirer, i d'un epíleg, de D. Sam Abrams, que són de lectura obligada, ja que l'un visibletza vincles i lligams de la cultura compartida, i l'altre, posant en valor la correspondència com a gènere literari en general, es refereix a la de Manent i Villangómez en particular i al valor impagable que té l'obra que ressenyem.

Quant a l'autoria de Neus Giménez Tur, volem deixar escrit que el plantejament del volum, el tractament i contextualització del material analitzat que es desprèn de la seva lectura, els complements facilitadors com l'índex onomàstic tan manentia —pensem també en les publicacions d'Albert Manent—, els annexos... tot plegat s'harmonitza amb els dos autors, essent així que, manllevant paraules de Manent que és qui més coneixem, hi trobem una «admirable unitat», un «meravellós punt d'equilibri», un «bell exemple de rigor» que entenem fruit de «llegir amb calma» i d'un «acostar-se a la gent madura amb respecte i afecte». I reblem, encara manentianament: «Quin bell present ens heu fet!»

FINA ANGLÈS SORONELLAS

Punts de venda

Llengua
Nacional

→ per internet

QUIOSC.cat

www.iquiosc.cat/llengua-nacional

Cooperativa Abacus

<http://abacus.coop>

La llibreria

7, plaça Joan Payrà
66000 Perpinyà
www.libreriacatalana.cat/ca

Alibri Llibreria

C. de Balmes, 26
08007 Barcelona
<http://www.alibri.es>

Bonpreu Esclat Malla

C-17 Km. 551
08519 Malla
www.bonpreuesclat.cat

Llibreria Claret

C. de Roger de Llúria, 5
08010 Barcelona
www.claret.cat

La Impossible Llibreters

C. de Provença, 232
08036 Barcelona
<http://www.laimpossible.cat>

La Ciutat Invisible

C. Riera d'Escuder, 38
08028 Barcelona
<http://www.invisible.coop>

Llibreria La Ploma

C. de Sicília, 332
08025 Barcelona
www.laploma.org/cat

Llibreria Documenta

C. de Pau Claris, 144
08009 Barcelona
documenta-bcn.com

Llibreria Calders

Ptge. de Pere Calders, 9
08015 Barcelona
www.facebook.com/lacalders

Llibreria Sauret

C. del Carme, 14
25300 Tàrraga
www.libreriasauret.es

Llibreria Fan Set

C. de Sant Ferran, 12
46001 València
www.octubre.cat/llibreria_fanset.php

Llibreria Drac Màgic

C. de Jeroni Antich, 1
07003 Palma
www.libreriadracmagic.net

Llibreria Sellarès

Pl. del Carme, 6
08720 Vilafranca del Penedès
Tel. 93 89 21 286

Llibreria Les Voltes

Pl. del Vi, 2
17004 Girona
www.lesvoltes.cat

Llibreria Gaudí

C. de la Galera, 12
43201 Reus
llibraudi.wordpress.com

Saltamartí Llibres

C. del Canonge Baranera, 78
08911 Badalona
www.saltamarti.cat

Llibreria Universitat

C. del General Güell, 8
25200 Cervera
editor.comerçlocal.cat
free/llibreria17/llibreria-universitat

Llibreria Quart Creixent

C. d'en Rubí, 5
07002 Palma
www.quartcreixent.cat

Quiosc Santa Anna

Pl. Santa Anna, s/n
08301 Mataró
www.facebook.com/quiosc.santa.anna

